

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU“

Vol. 110

Colectia
BIBLIOTECA ECONOMICĂ

Seria
***Studii și
cercetări
economice***

**EVALUAREA ECONOMIEI
INFORMALE**
- corupția și evaziunea fiscală -

Alina-Mihaela BÎZNĂ

ISBN 978 - 973 - 159 - 190 - 2

Centrul de Informare și Documentare Economică

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU”
Centrul de Informare și Documentare Economică

EVALUAREA ECONOMIEI INFORMALE

- Corupția și evaziunea fiscală -

Alina-Mihaela BÎZNĂ

Centrul de Informare și Documentare Economică

Editat de CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
REDACTOR-ȘEF: VALERIU IOAN-FRANC

Redactor: ORTANSA CIUTACU
Concepție grafică, machetare și tehnoredactare: LUMINIȚA LOGIN
CIDE/STUDII/PROBLEME: CIDE/lucrariprobstud./Bizna_evaluarea economiei_110.doc

---

Redacția și administrația: București, Calea 13 Septembrie nr. 13, sectorul 5,
cod poștal 050711, telefon: 0040-21-318 24 38, e-mail: cide90@gmail.com

---

Materialele cuprinse în acest volum pot fi reproduse numai cu aprobarea
conducerii Institutului Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”.

Volumele seriei pot fi identificate și comandate fie în colecție anuală, respectiv ISSN 1222-541X,
fie pentru fiecare titlu în parte, respectiv pe ISBN alocat fiecărui volum.

Pentru volumul de față: ISBN: 978-973-159-190-2

Cuprins

EVALUAREA ECONOMIEI INFORMALE.....	5
1.1. Metode directe de măsurare a economiei informale	5
1.2. Metode indirecte de măsurare a economiei informale.....	7
1.3. Metode de evaluare a evaziunii fiscale	12
1.3.1. <i>Manifestările sociologice ale evaziunii și fraudei fiscale</i>	14
1.3.2. <i>Manifestările tehnice ale evaziunii fiscale</i>	14
CORUPȚIA ȘI EVAZIUNEA FISCALĂ – COMPONENTE PRINCIPALE ALE ECONOMIEI INFORMALE.....	20
2.1. Elemente definitorii privind corupția	20
2.2. Definiție și forme ale evaziunii fiscale.....	33
2.3. Centrele offshore și paradisurile fiscale ca forme ale evaziunii fiscale internaționale.....	39
Bibliografie.....	45

EVALUAREA ECONOMIEI INFORMALE

Studiile care încearcă să măsoare economia informală se confruntă, de la bun început, cu dificultatea de a o defini. De regulă, modelele de cuantificare au în vedere calcularea ponderii pe care economia neoficială o deține în PIB, prin extrapolarea unor relații matematice între diferite variabile economice.

O primă constatare nu este lipsa oricăror aprecieri, ci dimpotrivă, abundența lor, care însă reprezintă un impediment major pentru formarea unei imagini clare, întrucât cifrele vehiculate diferă, uneori cu o marjă substanțială, de la o estimare la alta, chiar atunci când este vorba despre același spațiu economic și despre aceeași perioadă de referință.

Nu este mai puțin adevărat că și PIB este unul convențional atâta timp cât în acesta nu este inclusă însă și economia ascunsă pe care încercăm să o evaluăm. Cu alte cuvinte, încercăm să stabilim o proporție pentru ceva care nu este inclus într-un întreg la care facem raportarea.

În încercarea de a estima nivelul economiei informale, se spune adesea „nu doar că informațiile pot fi incorecte, ci și că definițiile și presupunerile pe care se bazează metodologia pentru a descoperi aceste date pot influența mărimea acelei părți din economia unui stat (sau a unei zone) care rămâne nedescoperită”¹.

În timp, au fost elaborate în acest sens variate modele, în rândul cărora o primă distincție ce poate fi operată este aceea între metodele directe și cele indirecte.

1.1. Metode directe de măsurare a economiei informale

Abordările directe au la bază un număr mai mic sau mai mare de unități de observare (menaje, firme), de la care se colectează diverse date, extrapolate apoi pentru a se obține o imagine cât mai apropiată de realitate.

Datele se referă la implicarea respondenților, într-un fel sau altul, în activități subterane (producție, comercializare, muncă la negru etc.). Aceste tipuri de modele au o aplicabilitate redusă, întrucât punerea lor în practică necesită un volum mare de muncă și solicită, de regulă, costuri pe măsură.

a) Ancheta statistică

Acest tip de cercetare probabilistică, selectivă, se bazează pe datele obținute din prelucrarea unor chestionare cu întrebări legate de comportamente

---

¹ Mihai Irimiea, Nicolae Dinu – „Inversarea trendului economiei subterane”, *Economistul* nr. 223/26 februarie 2001

economice specifice activităților subterane. Metoda presupune că subiecții vor oferi răspunsuri sincere la adăpostul confidențialității.

Avantajul principal al acestei metode constă în informarea detaliată în legătură cu structura economiei subterane, putând evidenția și activități care deseori nu sunt măsurate de autoritățile guvernamentale, însă rezultatele sunt foarte sensibile la modul în care este formulat chestionarul și la sinceritatea răspunsurilor.

b) Metoda eșantionului de control (audit fiscal intensiv)

Este cunoscută și sub numele de „metodă de măsurare a conformării față de taxe”². Aceasta echivalează „golul/deficitul fiscal” cu dimensiunea economiei informale, rezultatele fiind obținute prin măsurarea discrepanței dintre veniturile din declarațiile fiscale și rezultatele unor variate controale în teren. Din punct de vedere tehnic, metoda constă în organizarea unor controale intensive într-o anumită „secțiune” a economiei - selectată aleator - magnitudinea corecțiilor (diferențelor) fiind extrapolată apoi asupra întregii economii.

c) Înregistrarea statistică de tip „monografie”

Această metodă poate evalua nivelul activității din economia informală pe anumite sectoare specifice, tipuri de activități, regiuni etc. și, mai ales, poate clarifica o serie de aspecte calitative ale comportamentului celor care participă la economia informală, generalizarea măsurătorilor sale cantitative fiind limitată. Rezultatele sau concluziile cercetărilor monografice rămân valabile numai pentru unitatea sau fenomenul studiat, ele neputând fi extinse asupra întregii colectivități statistice³.

d) Recensământul forței de muncă

Economia subterană este înțeleasă uneori ca fiind echivalentă cu „munca la negru”. Într-o serie de studii și articole, scăderea populației ocupate în economia oficială este interpretată ca un indiciu al creșterii activităților economice informale (totalul forței de muncă este considerat constant). Slăbiciunea acestei metode rezidă în faptul că diferențele între ratele de participare pot să aibă și alte cauze. În plus, este des întâlnită situația în care oamenii pot munci „la negru”, având în același timp un loc de muncă în economia oficială sau fiind înregistrați oficial ca șomeri.

---

2 Austin Lawrence – “The Underground Economy. A Strategic Scan of the Justice Environment”, Department of Justice, Canada, 1998

3 Ion Ivănescu, coordonator – „Statistică”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980

1.2. Metode indirecte de măsurare a economiei informale

a) Metoda decalajelor între cheltuieli și venituri

Aceasta presupune că, spre deosebire de venituri – dificil de comensurat cu precizie la nivel macroeconomic –, cheltuielile sunt mai greu de ascuns.

Decalajul înregistrat la nivel național între cheltuieli și venituri, mai corect spus, diferența dintre PIB-ul calculat prin metoda costurilor de producție și PIB-ul măsurat prin metoda însumării veniturilor, exprimă tocmai mărimea economiei subterane.

Faptul că în statistici suma cheltuielilor este diferită de suma veniturilor ce s-ar obține în mod normal din aceste consumuri reprezintă, cu siguranță, semnale ale existenței activităților economice ascunse.

Fundamentele metodei discrepantei dintre cheltuieli și venituri sunt folosite și în realizarea unor studii cu privire la bugetul gospodăriilor, care, de asemenea, pot oferi, prin extrapolare, informații despre dimensiunea economiei subterane.

Slăbiciunea acestei metode constă în faptul că diferențele pot să apară nu neapărat din cauza activităților din economia subterană, ci și din cauza binecunoscutelor erori din timpul prelucrărilor statistice.

b) Metoda inputurilor fizice

Ipoteza pe care această metodă este construită susține că intrările (inputurile) fizice (electricitatea, de exemplu) sunt utilizate în aceeași măsură de economia informală, ca și în cazul producției din sectorul reglementat. Astfel, se consideră că diferența dintre PIB-ul estimat pe baza consumului de electricitate și PIB-ul oficial reprezintă tocmai dimensiunea economiei subterane.

O primă condiție de corectitudine pentru această metodă o reprezintă înregistrarea exactă a consumului de energie electrică. În opinia noastră, există încă multe canale de furt al energiei, de neînregistrare a consumului; pe de altă parte, nici producția nu este totdeauna exact reflectată, din motive diverse: pentru a ascunde furtul sau mita obținută de producători, pentru a primi subvenția de stat, pretinzând că sunt mari pierderi în rețea etc.

Întrucât între cei doi indicatori – consumul de energie electrică, în expresie fizică, și nivelul general al activității economice, în termeni reali – se manifestă o legătură extrem de strânsă, de regulă cu o elasticitate unitară, se consideră că, prin cunoașterea celui dintâi, se poate măsura cu precizie ridicată dimensiunea celui de-al doilea.

Se estimează, în acest mod, valoarea totală a PIB-ului obținut în economie (oficial și neoficial), din care, apoi, prin deducerea veniturilor raportate de statistica națională, se determină amploarea economiei subterane.

Numeroase studii⁴ au arătat diferite împrejurări care determină o modificare a relației dintre cele două variabile. Astfel, o sporire a consumului de energie electrică ce revine la o unitate de PIB poate fi cauzată de mai mulți factori:

- capacitățile de producție sunt subutilizate, situație caracteristică unei perioade de declin și recesiune;
- înrăutățirea performanțelor tehnologice, pe fondul nerespectării parametrilor de utilizare și întreținere proiectați ai capitalului fix;
- modificarea structurii consumului de energie în favoarea altor surse (gaze, cărbune, lemn etc.).

La polul opus, o diminuare a consumului relativ de electricitate poate fi rezultatul acțiunii singulare sau conjugate a următoarelor influențe:

- îmbunătățirea randamentelor energetice, posibilă mai ales atunci când în perioada anterioară existau rezerve însemnate în acest sens și când au loc modernizări și restructurări;
- creșterea tarifelor la energie electrică;
- modificarea structurii PIB-ului pe seama unei greutăți specifice mai mari a ramurilor intensive, moderne, de valoare adăugată mare;
- o subraportare a producției și consumului real de energie electrică.

Acest mod de calcul, cunoscut și sub numele de metoda Kaufman, prezintă avantajul că este relativ ușor de utilizat, însă a fost supus, la rândul său, la diverse critici, mai ales în ceea ce privește economia informală din țările lumii a treia – bazată în principal pe un model de producție de subzistență –, astfel încât elasticitatea față de consumul de electricitate este practic nulă.

c) Metode monetare

Aceste abordări au fost inițiate de Philip Cagan în 1958, care a identificat o legătură între cererea de lichidități și taxele fiscale, explicând astfel existența economiei subterane în perioada 1919-1955⁵.

În 1977, Pierre M. Gutman a utilizat același tip de abordare monetaristă, analizând raportul dintre lichidități și depozite între anii 1937-1976⁶.

Această abordare presupune faptul că tranzacțiile subterane (ascunse), pentru a scăpa de controlul autorităților, se fac sub forma plăților în numerar și, prin urmare, o creștere a dimensiunii economiei subterane duce, automat, la creșterea cererii de lichidități.

---

4 Daniel Kaufmann, Aleksander Kaliberda – “Integrating the Unofficial Economy into the Dynamics of Post-Socialist Economies: “A Framework of Analysis and Evidence, Economic Transition in Russia and the New States of Eurasia”, Armonk, New York, 1996

5 Philip Cagan – “The demand for currency relative to the total money supply”, în Journal of Political Economy, nr. 66/3, 1958

6 Pierre M. Guhnan – “The subterranean economy”, Financial Analyst Journal, 34/1, 1997

Cele mai cunoscute variante ale acestei metode sunt:

1. Modelul ratei monetare sau metoda Gutman

În centrul modelului se află conceptul de rată monetară, definită ca raport între moneda în circulație și depozitele la vedere.

Gutman a constatat că în anul 1976 rata monetară era mai ridicată comparativ cu cea constatată în perioada interbelică și, pe baza acestei diferențe, a calculat moneda în circulație din economia legală, inferioară celei din statisticile oficiale. Sintetic, ecuațiile principale ale modelului se prezintă astfel:

$$C_0 / D_0 = A ;$$

$$C_1 / D_1 = B ;$$

$$D_1 A = S_1 ;$$

$$D_1 \times B = N_1 ;$$

$$N_1 - S_1 = Z_1 ;$$

$$S_1 + D_1 = M_1 .$$

unde :

C - moneda aflată în circulație;

D - depozitele la vedere;

A - rata monetară din perioada fără economie neagră;

B - rata monetară din 1976;

S - moneda aflată în circulație din economia legală;

N - moneda în circulație din întreaga economie;

Z - moneda în circulație din economia ilegală;

M - masa monetară din economia legală;

Perioada 0 (de referință) este caracterizată prin lipsa oricărei forme de economie ilegală, iar perioada 1 se referă la anul curent.

2. Modelul ratei monetare modificate

Elaborarea acestui model este meritul lui V. Tanzi, care a considerat că, pe termen lung, comportamentul ratei monetare – înțeleasă ca raport între moneda aflată în circulație și oferta de monedă – este influențat de:

- costul de oportunitate al deținerii de monedă;
- venitul real anticipat per capita;
- volumul comerțului cu amănuntul (în care se folosesc în general bani lichizi);

- volumul călătoriilor per capita (în tranzacțiile între străini se preferă, de regulă, cash-ul);
- gradul de urbanizare;
- rata de impozitare a tranzacțiilor, care stabilește de fapt legătura dintre rata monetară și gradul de extindere al evaziunii fiscale.

Deși sunt înlăturate unele dintre deficiențele metodei anterioare (luând în considerare și alte elemente care influențează rata monetară, cum ar fi depozitele la termen), multe ipoteze inițiale nu se modifică, astfel încât și acest model comportă numeroase obiecții.

Premisa implicită că rata de impozitare ar fi unicul determinant al economiei negre a fost considerată o exagerare, întrucât gradul de extindere a activităților ilegale depinde și de alți factori (pedepsele aplicate în cazul descoperirii activităților de acest tip, probabilitatea identificării lor cu ocazia unor controale, gradul de reglementare guvernamentală etc.).

3. Analiza volumului tranzacțiilor (metoda Feige)⁷

Metoda pornește de la binecunoscuta ecuație cantitativă a lui Fisher⁸:

$$M \times V = P \times T,$$

unde:

- M** = masa monetară;
- V** = viteza de circulație a banilor;
- P** = prețul mediu al tranzacțiilor;
- T** = numărul tranzacțiilor.

Deși se menține ipoteza vitezelor identice de circulație a banilor, se acceptă ideea existenței unor tranzacții prin intermediul băncilor în beneficiul economiei ascunse.

Se consideră că, în absența economiei negre, raportul dintre valoarea totală a tranzacțiilor ($P \times T$) și venitul măsurat dintr-o economie (PIB) este constant, orice modificare a acestui raport reprezentând un semnal al existenței unor activități subterane.

---

7 Edgar E. Feige – “How big is the irregular economy”, Cambridge University, 1989; “Overseas holdings of VS currency and the underground economy”, în Susan Pozo (ed.), Exploring the Underground Economy, Kalamazoo, 1996

8 Dominick Enste, Friedrich Schneider – “Increasing Shadow Economies All over the World. Fiction or Reality. A Survey of the Global Evidence of Their Size and of Their Impact from 1970 to 1995”, The Institute for the Study of Labor (IOZA), Bonn, 1998

Rata tranzacțiilor (R_T) este definită ca:

$$R_T = \frac{PT}{p'y}$$

unde:

p' = indicele prețurilor bunurilor incluse în PIB;

y = PIB real

Aceasta se poate modifica din trei cauze:

- a) o schimbare intervenită în rata prețurilor (P/p');
- b) o modificare structurală a economiei care afectează raportul T/y ;
- c) o modificare a amplitudinii tranzacțiilor din economia subterană.

Friedrich Schneider apreciază că, deși abordarea lui Feige este atractivă din punct de vedere teoretic, cerințele empirice necesare pentru a obține estimări valabile sunt foarte greu de îndeplinit, astfel încât aplicarea acestei metode "duce la rezultate îndoielnice".

4. Deținerea de monedă și fenomenul "Big Bill"

Această variantă a modelelor monetare pornește de la premisa că, atunci când dimensiunea economiei informale sporește, apare o nevoie suplimentară de monedă, astfel încât crește numărul bancnotelor de valoare mare aflate în circulație.

În practică s-a constatat, într-adevăr, că utilizarea respectivei categorii de bancnote înregistrează un ritm de creștere superior celui consemnat de monedă în general, însă mulți specialiști nu acceptă ideea că singura cauză a acestui fenomen o reprezintă amplificarea economiei negre.

Obiecțiile principale se bazează pe următoarele argumente:

- spre deosebire de tranzacțiile negre de valori mari (droguri, arme, etc.), multe activități neoficiale se referă la bunuri sau servicii minore (lucrări în gospodărie, mărfuri contrafăcute, bunuri ieftine de uz curent etc.) care antrenează plăți de dimensiuni reduse și utilizează, în consecință, bancnote de valori mici;
- este dificil de separat influența inflației de cea a activităților ilegale, deși ambele conduc la utilizarea mai frecventă a bancnotelor de valoare mare.

Caracterizată în general ca având un grad redus de fidelitate, metoda a fost prea puțin apelată, întrucât se consideră că nu poate oferi, nici măcar aproximativ, o estimare veridică cu privire la dimensiunea reală a economiei subterane.

5. Metoda "complexă" (metoda Frey-Weck Hanemann)⁹

Spre deosebire de metodele prezentate până acum, care își propuneau să măsoare nivelul economiei informale ținând seama doar de un singur indicator pentru a-i surprinde efectele, aceasta are ca premisă faptul că la baza existenței și creșterii nivelului activităților economice neoficiale stau mai multe cauze, care determină multiple efecte.

Metoda, cunoscută și sub denumirea Multiple Indicators Multiple Causes (**MIMIC**), se bazează pe teoria statistică a variabilelor neobservate, considerându-se că pot fi măsurate mai multe cauze (sarcina fiscală directă și indirectă, reglementările efectuate de stat, impozitul sau taxa "moralizatoare") și mai mulți indicatori (nivelul lichidităților, volumul tranzacțiilor, volumul forței de muncă etc.) care reflectă schimbările produse în dimensiunea economiei subterane.

O dezvoltare a modelului **MIMIC** este realizată de David Giles¹⁰, care tratează rezultatele obținute de economia ascunsă ca pe o "variabilă latentă", având în vedere două serii de parametri: una care se referă la cauze (măsurabile) și o alta care cuprinde indicatorii. În primul caz este vorba despre: rata medie și marginală de impozitare, inflația, veniturile reale și gradul de reglementare a economiei. Cea de-a doua serie include modificarea ratei de participare a forței de muncă și rata monetară (raportul dintre moneda în numerar și oferta de monedă).

1.3. Metode de evaluare a evaziunii fiscale

Discursul politic din întreaga lume, condamnă unanim evaziunea fiscală. Cu toate, acestea, perspectivele privind acest fenomen nu s-au schimbat în decursul timpului. El persistă în toate țările și toate perioadele, în ciuda sancțiunilor. Mai mult, el lasă indiferente convingerile multor oameni.

Evaziunea fiscală este unul dintre fenomenele economico-sociale complexe de maximă importanță cu care statele de astăzi se confruntă și ale cărui consecințe nedorite caută să le limiteze cât mai mult, eradicarea fiind, practic, imposibilă. Efectele evaziunii fiscale se repercutează direct asupra nivelurilor veniturilor fiscale, conducând la distorsiuni în mecanismul pieței și putând contribui la inechități (mărirea lor) sociale cauzate de "accesul" și "înclinația" diferită spre evaziune fiscală din partea contribuabililor.

În funcție de modul cum poate fi săvârșită, evaziunea fiscală cunoaște două forme de manifestare: evaziune care poate fi realizată la adăpostul legii (evaziune legală) și evaziune care se realizează cu încălcarea legii, fiind deci ilicită sau frauduloasă.

---

9 Hanelore Weck-Hanemann, Bruno Frey – "The hidden economy. State and prospect for measurement", Review of Income and Wealth, nr. 30 (1)/1984

10 David E.A. Giles – "Measuring the Hidden Economy: Implications for Econometric Modelling", Econometrics Working Paper EWP 9809, septembrie 1998

"Evaziunea fiscală a fost întotdeauna activă și ingenioasă, pentru motivul că fiscalul lovind indivizii în averea lor, îi atinge în cel mai sensibil interes: interesul bănesc"¹¹.

Cel mai remarcat sens în care este cunoscută evaziunea fiscală este "arta de a evita căderea în câmpul de atracție al legii fiscale". Se înțelege prin evaziune legală acțiunea contribuabililor de a ocoli legea, recurgând la o combinație, neprevăzută de legiuitor și deci tolerată prin scăpare din vedere. Ea nu poate fi posibilă decât din cauza unei inadvertențe sau lacune a legii și este frecventă mai ales în perioade când apar noi forme de întreprinderi sau noi impozite.

Prin evaziune fiscală ilicită se înțelege acțiunea contribuabilului care violează prescripțiunea legală cu scopul de a nu plăti impozitul cuvenit.

Descrierea evaziunii fiscale prin licită și ilicită (nelegală) este necesară și utilă, pentru că oferă cel puțin posibilitatea teoretică de a se estima mărimea fenomenului în cele două forme de manifestare. Din moment ce se distinge evaziunea legală de cea ilegală, trebuie trasată o frontieră pentru departajarea celor două domenii. Or, în practică, operațiunea de delimitare este la fel de incertă ca și distincția dintre fraudă și evaziune. Incertitudinea provine de la doi factori: interpretarea legalului și ilegalului și contradicțiile soluțiilor dreptului comparat.

Din punct de vedere fiscal și penal, delictul fraudei fiscale prezintă trei elemente constitutive clasice: legal, material și intențional.

Elementul legal este de o necesitate evidentă. Principiul legalității incriminărilor oferă contribuabilului o garanție împotriva abuzurilor posibile ale statului. Condamnarea pentru fraudă fiscală nu este posibilă decât pe baza unui text legislativ corespunzător (potrivit art. 9 din Legea privind combaterea evaziunii fiscale, în cazul României).

Elementul material presupune că fraudă nu trebuie să fie considerată în stare latentă. Pentru a fi condamnată, trebuie să fie dovedit un fapt exterior. În legislația noastră, ca și a altor țări, este pedepsită și tentativa fraudei. Această extensie pune, de altfel, problema frontierei dintre tentativă și fraudă consumată. Aceasta din urmă se manifestă prin omisiune (care este foarte frecventă și poate îmbrăca două forme: omisiunea declarării sau omisiunea unui element de activ) și prin acțiune care implică ascunderea materiei impozabile.

Elementul intențional este dimensiunea cea mai delicată a fraudei fiscale, un punct de vedere comun nefiind încă stabilit între doctrină și dreptul pozitiv. Totuși, pentru a dovedi intenția, contribuabilul trebuie mai întâi să fi avut cunoștință că el violează o dispoziție fiscală legală. Apoi, că a acționat voluntar sau conștient, în totală cunoștință de cauză, Trebuie deci demonstrat că actul fraudei fiscale a fost comis liber, fără constrângere.

---

11 Virgil Cordescu – „Evaziunea fiscală în România”, teză de doctorat în Științe economice, 1936

1.3.1. Manifestările sociologice ale evaziunii și fraudei fiscale

Generalizarea fenomenului la scară planetară ține de condiția umană, de caracterul egoist al firii acesteia, de sentimentul de confiscare a rezultatelor muncii, fără a primi în schimb echivalentul sub altă formă (servicii publice).

"Există o psihologie a contribuabilului de a nu plăti niciodată decât ceea ce nu poate să nu plătească. Natura omenească are totdeauna tendința să pună interesul general în urma interesului particular; ea este înclinată să considere impozitele mai mult ca un prejudiciu decât ca o legitimă contribuție la cheltuielile publice și să vadă întotdeauna cu ochi răi pe acela care vrea să-i micșoreze patrimoniul"¹².

Cu toate acestea, nu toate categoriile socioprofesionale sunt egale în fața posibilităților de evaziune fiscală. Astfel, există o sociologie a evaziunii (fraudei) fiscale. „Posibilitățile de eludare” a fiscalului diferă de la o categorie socială la alta, în funcție de natura și proveniența veniturilor ori a averii supuse impunerii, de modul concret de stabilire a materiei impozabile, de modul de organizare a controlului fiscal și de alți factori specifici"¹³.

Geografia internațională a fraudei demonstrează răspândirea planetară a fenomenului, cuprinzând toate țările, fie ele puternic dezvoltate sau în curs de dezvoltare, situate la nord sau la sud, în Est sau în Vest.

În ceea ce privește talia celor care provoacă fraude fiscale, toate studiile confirmă faptul că fraudă este o funcție inversă a venitului sau cifrei de afaceri. Altfel spus, ea este proporțional mai importantă în cazul micilor contribuabili decât al celor mari. Această observație, după cum subliniază profesorul Jean-Claude Martinez, a fost făcută pentru toate categoriile de impozite.

Micile întreprinderi recurg la fraudă mai mult decât cele mari, atât din cauza facilităților cât și a necesității. Facilitatea este asigurată, adesea, de caracterul familial al afacerii. O întreprindere familială beneficiază de un secret al gestiunii sale, care nu este la îndemâna marilor întreprinderi.

1.3.2. Manifestările tehnice ale evaziunii fiscale

a) Evaziunea fiscală legală

În practica statelor cu economie de piață, faptele care au în vedere interpretarea favorabilă a legislației fiscale – deci cazurile de evaziune fiscală legală –, mai frecvente sunt următoarele:

- constituirea fondurilor de amortizare sau de rezervă într-un quantum mai mare decât cel care se justifică din punct de vedere economic, micșorând astfel venitul impozabil;

---

12 Jean Claude Martinez – “Le fraude fiscale”, PUF, Paris, 1990

13 Iulian Văcărel – op. cit., pag. 157

- practica unor societăți comerciale de a investi o parte din profit în achiziții de mașini și echipamente tehnice pentru care statul acordă reduceri ale impozitului pe venit, măsură menită să stimuleze acumularea. Profitul reinvestit ar trebui să fie folosit pentru dezvoltarea activității aducătoare de profit;
- asocierile de familie, precum și societățile oculte dintre soția și copiii întreprinzătorului și acesta. Rezultatul unor asemenea manevre este impunerea separată a acestora, repartizarea veniturilor pe fiecare asociat ducând la micșorarea sarcinilor fiscale;
- venitul total al membrilor familiei poate fi împărțit în mod egal între aceștia, indiferent de contribuția fiecăruia la realizarea lui, pe această cale obținându-se o diminuare a cuantumului impozitului pe venit datorat statului;
- constituirea unor depozite de păstrare și administrare de către părinte sau tutore a unor fonduri în favoarea copilului minor. Venitul aferent depozitului, deși este supus impunerii, impozitul plătit este mai mic în comparație cu ce s-ar datora pe venitul astfel divizat;
- folosirea, în anumite limite, a prevederilor legale cu privire la donațiile filantropice, indiferent dacă acestea au avut loc sau nu, duce la sustragerea unei părți din veniturile realizate de la impunere;
- un contribuabil are posibilitatea să opteze fie pentru impozitul pe venitul persoanelor fizice, fie pentru sistemul de impunere aplicabil veniturilor realizate în corporație. Optând pentru cel de-al doilea regim fiscal, contribuabilul realizează o importantă sustragere din venitul impozabil, deoarece sistemul de impunere al corporațiilor cuprinde numeroase facilități care duc la o substanțială reducere a sarcinilor fiscale;
- luarea în considerare a unor facilități legale cu privire la excluderea din masa impozabilă a cheltuielilor cu munca vie: cheltuieli cu pregătirea profesională și practica în producție, sumele plătite pentru contractele de cercetare ce au ca obiect programe prioritare de interes național;
- avantajele în natură (mașini de serviciu, stock-opțiuni, adică drepturi de subscriere a unor acțiuni ale întreprinderii atribuite cadrelor de conducere în completarea salariului, indemnizații mai mult decât generoase constituind cheltuieli profesionale, împrumuturi drept reședințe de vacanță, participarea la cheltuielile de școlarizare a copiilor etc.) atribuite de patroni salariaților lor cel mai bine plătii pentru a scăpa de ratele ridicate de impozitare a veniturilor;
- scăderea din venitul impozabil a cheltuielilor de protocol, reclamă și publicitate, indiferent dacă au fost făcute sau nu;
- interpretarea favorabilă a dispozițiilor legale care prevăd importante facilități (scutiri, reduceri) pentru contribuțiile la sprijinirea activităților sociale, culturale, științifice și sportive.

- facilitățile fiscale care se acordă agenților economici din anumite ramuri ale economiei, la înființare sau pe parcursul desfășurării activității, sub forma unor scutiri sau reduceri de impozit pe profit, permit de asemenea ca, la adăpostul legii, o parte din venit să scape de impunere;
- domiciliu în străinătate, în paradisuri fiscale (centre financiare) care oferă condiții de impozitare mai favorabile decât se bucură în țările lor, pentru rezidenții care investesc aici pentru persoane fizice și societăți comerciale etc.

b) Manifestările tehnice ale fraudei fiscale

Tehnicile de fraudare se pot clasifica în funcție de diferite criterii. Un prim criteriu este cel fiscal, în baza căruia se distinge fraudă care se sprijină pe așezarea impozitului și cea care are loc în stadiul plății obligației fiscale. Prima este frecvent cea mai răspândită. Ea constă în diminuarea bazei impozabile, fie prin minimizarea veniturilor, beneficiilor sau cifrei de afaceri, fie prin majorarea cheltuielilor deductibile din punct de vedere fiscal, fraudă ce are loc cu ocazia plății obligațiilor fiscale se referă mai ales la taxele vamale și la TVA.

Existența mai multor cote de impozitare incită la ideea trecerii unei mărfi de la o rubrică impusă mai accentuat la o rubrică mai puțin impusă. Astfel, printr-o declarație falsă în vamă cu privire la caracteristicile și utilizarea produselor importate, se poate realiza o reducere a impozitării prin aplicarea unei cote mai mici decât cea datorată.

Alt criteriu de clasificare îl reprezintă cel material, care permite distingerea a două mari tehnici de fraudă: fraudă prin disimularea (ascunderea) materiei impozabile și cea prin majorarea cheltuielilor deductibile. Tot în funcție de criteriul material se pot distinge fraudele prin acțiune și cele prin omisiune. Primele presupun un comportament activ, de exemplu folosirea unui înscris fictiv, în timp ce celelalte se limitează la o abținere, cum ar fi nedeclararea unui venit.

În funcție de autorii fraudei, se disting fraudele produse de persoane fizice și cele comise de persoane juridice (morale). Această distincție este interesantă mai ales în ceea ce privește sancțiunile.

Frauda poate fi privită și din punct de vedere geografic, când este vorba despre o fraudă fiscală națională și una internațională.

c) Frauda fiscală națională

Frauda fiscală națională se manifestă între granițele unui stat, atât prin forma sa artizanală cât și prin forma industrială.

Frauda fiscală artizanală are drept caracteristică majoră faptul că este definită mai puțin de modalitățile tehnice de realizare sau de amploarea sustragerilor de impozite de la plată către bugetul de stat și mai mult de modul izolat, pe cont propriu, de acțiune al autorilor ei. Cel care realizează fraudă artizanală acționează singur sau, cel puțin, fără să recurgă la o organizație cu

acest scop, adică nu acționează în legătură cu alții. Frauda artizanală este cea care se întâlnește „cotidian”.

Exemplele de fraudă fiscală artizanală sunt multiple. Ele merg de la o banală diminuare a prețului real de vânzare a unui imobil sau importarea unor mărfuri fără a fi declarate, până la omiterea înregistrării veniturilor în contabilitate sau majorarea cheltuielilor deductibile.

Tot o formă de fraudă fiscală este munca la negru, care este simptomatică pentru rezistența la impozite. Ea permite celui care o exercită să obțină venituri (principale sau complementare) nedeclarate, iar atunci când este efectuată în cadrul unei activități salariale scutește patronul de cheltuielile sociale (cotizațiile sau contribuțiile sociale).

Cu cât diferența între salariul net efectiv primit de lucrător și costul global al locului de muncă (salariul brut plus cotizațiile ce cad în sarcina patronului) este mai ridicată, cu atât patronul poate fi mai interesat să recurgă la mâna de lucru nedeclarată. Ca urmare, pierderile din impozitul pe venit și cotizațiile sociale pot fi considerabile.

Frauda fiscală industrială se manifestă prin recurgerea la procedee complexe și la aranjamente juridice ingenioase. Acest tip de fraudă are atât caracter fiscal cât și penal.

Frauda fiscală industrială se realizează printr-o divizare a acțiunii în cadrul unei rețele subterane care are scopul de a sprijini și acoperi operațiunile fictive. Deci, în acest caz, sunt implicate mai multe persoane fizice și/sau juridice pentru realizarea de profituri, de regulă foarte importante, prin sustragerea în mod fraudulos de la plata impozitelor.

Principiul de la care pleacă cei care comit fraudă fiscală industrială este simplu. Verificările fiscale se rezumă numai la constatarea de către organele de control și asigurarea acestora că există concordanță (conformitate) între evidența contabilă (bilanț) și documentele justificative (facturi, avize de expediție, bonuri de comandă, borderouri etc.). Deci, pentru a realiza fraudă în condiții de siguranță, este suficient să se asigure concordanța între evidența contabilă și documentele justificative care stau la baza acesteia.

d) Metode de realizare a fraudei fiscale internaționale

Metodele de realizare a fraudei fiscale internaționale constau, în special, în două tehnici:

- transferul profiturilor către o țară cu impozite reduse, prin manipularea prețurilor tranzacțiilor;
- nerepatrierea veniturilor încasate în străinătate, prin manipularea remunerațiilor.

Prima tehnică, a transferului de profit, ridică una dintre cele mai clasice probleme ale dreptului fiscal internațional. Manipularea prețurilor de transfer apare în relațiile dintre societățile-mamă și filialele acestora. Membrii unui grup nu au, în realitate, decât o autonomie foarte limitată în raport cu societatea-mamă care îi

conduce. Tranzacțiile comerciale dintre filialele societății de grup dau naștere, în consecință, la prețuri fixate în funcție nu atât de adevărul economic (prețurile pieței) cât de o stratagemă fiscală, utilizând porțițele și breșele oferite de diferite legislații fiscale.

Metoda este cea a prețului de transfer (transfer pricing). Prin transfer se înțelege, în sens larg, orice ieșire de valori constatată în conturile unei întreprinderi ce corespunde unei intrări de aceeași valoare în conturile unei alte întreprinderi. Pentru ca administrația fiscală să poată stabili prezumția de transfer indirect de beneficii în străinătate trebuie reunite două condiții:

- existența simultană a unor legături de dependență între societăți,
- existența unui avantaj anormal.

În mod concret, fraudă fiscală are loc prin majorarea prețurilor de cumpărare sau micșorarea prețurilor de vânzare.

Majorarea prețurilor de cumpărare funcționează la import, în timp ce micșorarea prețurilor de vânzare operează la export. "De exemplu, o firmă multinațională dintr-o țară exportă mărfuri în altă țară, utilizând în acest scop serviciul a două filiale ale sale, cea din Bermude și cea din țara importatoare.

Societatea-mamă din țara exportatoare exportă inițial filialei din Bermude, stabilind, în mod artificial, un preț de transfer scăzut, astfel încât profiturile operațiunii apar nu în țara exportatoare, ci în filiala din Bermude. La rândul ei, filiala din Bermude exportă mărfurile filialei din țara importatoare la un preț de transfer artificial ridicat, astfel încât, și de această dată, profiturile apar în bilanțul filialei din Bermude. Scopul acestor operații este transferarea celei mai mari părți din profit în Bermude, unde impozitele pe venit sunt deosebit de scăzute. Mărfurile nu ajung niciodată în Bermude (piața statelor unde sunt amplasate filialele intermediare). Totul este făcut numai scriptic. Toate operațiunile se efectuează în evidențele contabile și, deși organele fiscale cunosc foarte bine mecanismul, nu pot face nimic. Acțiunea organelor financiare este blocată deoarece ele au posibilitatea legală de a impune numai profiturile ce apar în bilanțuri, și cum acestea sunt corect înregistrate în documente, mecanismul evaziunii fiscale legale este perfect. În acest fel societatea-mamă își diminuează baza impozabilă și obligațiile către bugetul de stat¹⁴.

Administrația poate să stânjenească metoda transferurilor de beneficii rezultate din micșorarea prețului de vânzare sau majorarea prețului de cumpărare, prin impunerea respectării prețului concurenței depline, fără a ține seama de legătura de dependență dintre societățile în cauză.

Prețul de transfer al unei mărfi este considerat ca fiind anormal dacă mărimea sa este inferioară prețului de fapt al altor clienți sau prețurilor practicate normal, micșorarea putându-se realiza prin omisiuni în calculul costurilor ce

---

14 Nicolae Murgu, Paul Ștefănescu, Mugur Isărescu – „Afaceri și căderi financiare în lumea capitalului”, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1979

servesc drept bază a prețului de export sau prin suprimarea marjei de beneficii asupra serviciilor restituite.

Un avantaj anormal poate rezulta din împrumuturi sau avansuri consimțite de o întreprindere în favoarea alteia, cu scutire de plată a dobânzii sau cu dobânzi reduse. Au loc, în acest caz, operațiuni financiare anormale, care conduc la evaziune sau fraudă fiscală.

Manipularea remunerațiilor serviciilor în străinătate constă în nerepatrierea veniturilor încasate. Evaziunea, dacă nu fraudă, este permisă adesea prin societățile de bază sau societățile fictive care primesc remunerațiile, pentru serviciile datorate unui contribuabil dintr-o țară puternic fiscalizată. Acest procedeu a fost descoperit în anii '60 și este cunoscut sub numele *rent a star company* (societate care închiriază serviciile unei vedete). Actorul sau sportivul profesionist primește remunerație fixă vărsată de societatea pe care el o controlează, dar mult inferioară onorariilor vărsate de societățile producătoare.

"Profesorii americani predau la universitățile canadiene timp de 2 ani și evită în acest fel atât impozitele din Canada cât și cele din SUA: rezidenții americani care lucrează în străinătate mai mult de 18 luni beneficiază de scutire de impozite pe venit din partea autorităților americane, iar în Canada veniturile profesorilor străini nu sunt impozabile în primii 2 ani de ședere acolo. Stelele de cinema preferă să aibă domiciliul în Elveția, deoarece impozitul pe venit în această țară este mai mic decât cel din Anglia, Suedia etc. Lorzii britanici preferă să părăsească Londra la bătrânețe, mutându-se într-un paradis al taxelor (de exemplu, insulele Bahamas) pentru a evita impozitele deosebit de mari impuse în Anglia pe averea decedaților"¹⁵.

Din înșiruirea procedeeelor și instrumentelor prin care se realizează fuga internațională din fața impozitelor, se desprinde concluzia că frontiera care separă, pe plan internațional, fraudă fiscală de evaziune fiscală rămâne incertă.

Problema se complică în măsura în care aceleași acțiuni în domeniul fiscal întreprinse de contribuabil pot fi clasificate într-o țară drept evaziune tolerată, iar în altele, manevre constitutive ale fraudei fiscale.

---

15 J. N. Murgu, P. Ștefanescu, M. Isărescu, op. cit, pag. 223

CORUPȚIA ȘI EVAZIUNEA FISCALĂ, COMPONENTE PRINCIPALE ALE ECONOMIEI INFORMALE

2.1. Elemente definitorii privind corupția

Probleme cum ar fi păstrarea și îmbunătățirea condițiilor din mediul înconjurător, lupta împotriva epidemiilor și epizootiilor, eliminarea efectelor unor catastrofe naturale, reglementarea activităților industriale cu efect îndelungat și ireversibil asupra climei, reglarea fluxurilor demografice au devenit „bunuri comune” ale comunității internaționale a căror gestionare nu mai poate fi concepută doar la nivel național sau zonal. Din păcate, „planeta” a conștientizat și globalizarea unor fenomene negative, cum ar fi traficul de arme și de substanțe nucleare, prostituția, pedofilia, traficul de organe, crima organizată etc.

Fără îndoială, libera circulație a bunurilor, serviciilor, capitalului, a persoanelor și a informației, a lărgit enorm capacitatea și intensitatea propagării unor fenomene care, deși existau și se manifestau de mult timp, nu aveau aceeași acoperire și profunzime în toate zonele sau regiunile globului. Practic, nicio țară sau regiune a planetei nu mai poate fi protejată de impactul unor fenomene cu grad mare de nocivitate în plan economic și social.

Unul dintre cele mai grave fenomene cu consecințe entropice asupra sistemelor economice este corupția. Globalizarea corupției este o consecință a deschiderii piețelor, a creșterii gradului de interconectare a economiilor naționale, a mondializării pieței financiare, dar și a condițiilor instituționale specifice, care au apărut pe o suprafață importantă a globului după destrămarea sistemului colonial și a sistemului comunist; sistemul de libertăți generează mișcări mult mai rapide în raport cu capacitatea de adaptare a instituțiilor.

Atât fostele țări coloniale cât și fostele țări comuniste au întâmpinat și întâmpină greutăți evidente în construirea și funcționarea instituțiilor democratice, în revigorarea unor structuri sociale anihilate de constrângerile economice și sociale ale trecutului (clasa de mijloc), în creșterea gradului de educație și instrucție, ca și în modificarea unor mentalități și comportamente. Inconsecvența și imperfecțiunea cadrului juridic din aceste țări, în contextul unei evidente fragilități a stabilității politice și sociale, au constituit și constituie condiții favorizante pentru propagarea corupției la toate nivelurile. Această propagare, extrem de amplă și rapidă după 1990, a fost impulsionată și de modul în care s-a manifestat capitalul străin, în primul rând prin intermediul societăților multinaționale.

Corupția, la fel ca și economia subterană, se caracterizează prin faptul că nu poate fi evidențiată statistic și nici nu respectă cadrul legal al activităților economice. Totuși, chiar din acest punct de vedere, corupția nu poate fi asimilată cu întreaga sferă a economiei subterane, deoarece segmentele reprezentate de autoconsum sau de activitățile casnice nu se desfășoară prin încălcarea cadrului legal. Corupția nu ar putea fi asimilată întru totul nici cu economia subterană de tip criminal (trafic de droguri, de arme, de carne vie etc.), deoarece aceasta nu se deosebește de tipul clasic al economiei subterane decât prin gama produselor sau serviciilor pe care le operează, considerate "pericol social sau moral".

Dacă, în legătură cu alte forme pe care le îmbracă economia subterană, se mai poartă încă dezbateri privind natura (malefică sau benefică) rolului jucat de acestea pe scena economico-socială, în ceea ce privește fenomenul corupției opinia cvasiunanimă pare să încline definitiv balanța către aspectele negative, aceasta fiind privită ca una dintre tarele lumii contemporane.

Cea mai simplă definiție a corupției poate fi formulată drept "un abuz de putere al reprezentanților statului, în scopul satisfacerii unor interese personale sau de grup". Principalele forme ale acesteia sunt: acceptarea, solicitarea sau oferirea de mită, traficul de influență, furtul din bunurile publice, crearea unor pagube în dauna bunurilor statului, favoritismele, corupția politică.

Deși este un concept nu încă foarte bine definit (în sfera de cuprindere a noțiunii de corupție fiind incluse sau excluse o serie de aspecte, corupția fiind în funcție de timp și spațiu), în cadrul fenomenelor de corupție sunt incluse acele acțiuni, omisiuni sau atitudini care nu fac altceva decât fie să încalce ordinea de drept, fie doar să ocolească normativitatea juridică a unui stat.

Schematic¹⁶, pentru a defini corupția, se poate proceda astfel:

$$C = M + Pd - R,$$

unde **C** este corupția, **M** este poziția de monopol, **Pd** este puterea discreționară, iar **R** este responsabilitatea; corupția este deci egală cu monopolul plus puterea discreționară minus responsabilitatea.

Indiferent dacă o activitate este publică, privată sau nonprofit, fenomene de corupție pot fi identificate acolo unde cineva are o poziție de monopol asupra unui bun sau serviciu, exercită o putere discreționară cu privire la distribuirea sau prestarea acestuia și nu există reglementată nicio responsabilitate a sa și nici nu este ținut într-un alt fel răspunzător cu privire la distribuirea sau prestarea făcută.

Totuși, o astfel de definiție are mai degrabă o utilitate didactică¹⁷, întrucât orice autoritate publică deține o anumită poziție de monopol în domeniul serviciilor publice, are o putere și, deși teoretic nu este discreționară, se întâmplă adesea să fie așa, iar legislația stabilește responsabilitățile tuturor autorităților publice, chiar dacă în practică, în cazul fenomenelor de corupție, responsabilitățile sunt eludate. De aceea, definiția dată este funcțională numai în măsura în care poziția de

---

16 Robert Klitgaard – „Combating Corruption and Promoting Ethics in the Public Service”

17 “La corruption au quotidien”, Capital, mars 2000

monopol, puterea discreționară și responsabilitatea cuiva se evaluează în mod practic. Oricum, în fiecare caz de corupție, persoana în cauză se comportă ca și cum ar avea o poziție de monopol, exercită o putere discreționară și acționează ca și cum nu ar avea anumite responsabilități.

Formele variate de corupție au consecințe diferite. Acele fenomene prin care se subminează înseși regulile jocului democratic (cum ar fi corupția din sfera justiției sau a sectorului bancar și de credit) au grave consecințe politice și economice. De asemenea, atunci când prin corupție se permite poluarea mediului înconjurător sau când serviciile medicale devin prea costisitoare, consecințele sociale sunt însemnate.

a) Deturnarea fondurilor bugetare în interes personal

Schema corupției posibile prin “deturnarea” fondurilor din buget în interes propriu se realizează în trei etape:

a.1) În prima etapă, ordonatorul principal de credite propune o anumită defalcare a cheltuielilor bugetare pe capitole și agenți economici. În acest fel se alocă persoanelor juridice din subordinea administrației publice sumele necesare desfășurării activității, plății salariilor, efectuării investițiilor etc. În general, primesc fonduri bugetare trei categorii de agenți: regiile autonome, societățile comerciale cu capital integral de stat și instituțiile publice;

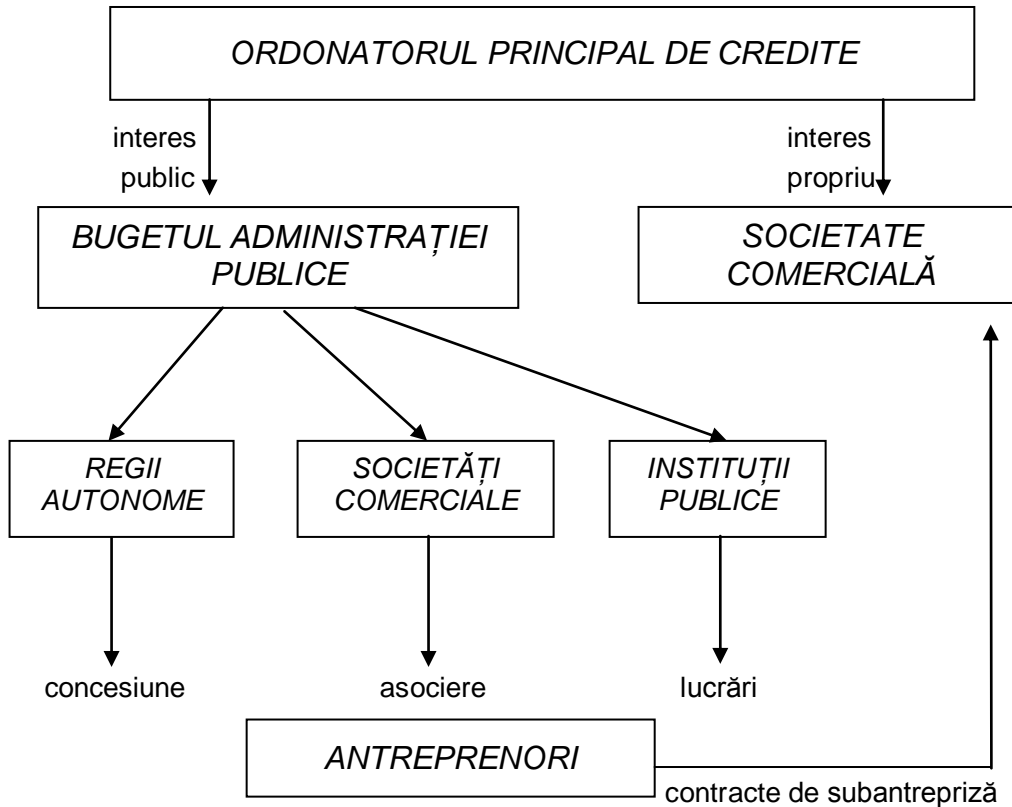
a.2) În cea de a doua etapă, pentru realizarea obiectivelor proprii, aceste instituții intră în raporturi contractuale cu agenți economici specializați în realizarea anumitor lucrări. Contractele care se încheie între instituțiile publice și agenții economici specializați sunt, de regulă, contractele de concesiune, contractele de asociere și contractele pentru executarea de lucrări (alimentare cu apă, termoficare, drumuri, salubritate, extindere de gaze etc.);

a.3) În cea de a treia etapă, agenți economici specializați, numiți generic antreprenori, încheie la rândul lor contracte de subantrepriză cu persoane fizice/juridice, pe anumite domenii de activitate (consultanță de specialitate, management, marketing, prestări servicii etc.). În cadrul acestor subantreprenori se regăsesc însă, direct ca acționari sau indirect, prin rudele lor, acei ordonatori principali de credite care dispun cu privire la mărimea și destinația fondurilor alocate.

Mecanismul acestui tip de corupție rezidă în faptul că unele fonduri destinate realizării obiectivelor de interes public ajung să fie utilizate pentru a răspunde unor interese private. Acest tip de corupție este «garantată» de faptul că cel mai bun debitor este statul; antreprenorul și subantreprenorul sunt siguri că-și vor primi banii atâta timp cât ei sunt alocați prin buget activităților pe care aceștia le desfășoară.

Nu este mai puțin adevărat că la multe din asemenea lucrări participă firme străine, care câștigă licitațiile prin intermediul unor criterii de eligibilitate inaccesibile unor mici companii naționale. În același timp, corupția poate să fie prezentă și în ce privește fondurile structurale europene la care România va avea acces în viitorii ani.

Schema nr.1

Sursa: Marin Profiroiu, Eugen Crai, „Etică și corupție în administrația publică”, Editura Economică, București, 1999

b) Corupția politică

Din momentul apariției guvernării s-a pus problema selecționării funcționarilor publici pe criterii politice. Criteriul politic era primordial, pentru că asigura loialitatea funcționarului față de cel care l-a numit în funcție.

Până la mijlocul secolului trecut, în Marea Britanie a funcționat oficial patronajul politic, în virtutea căruia niciun funcționar nu era numit într-o funcție publică fără sprijinul unui politician („spoils system”). Astăzi, toate statele democratice recunosc formal criteriul „profesionalismului” funcționarului.

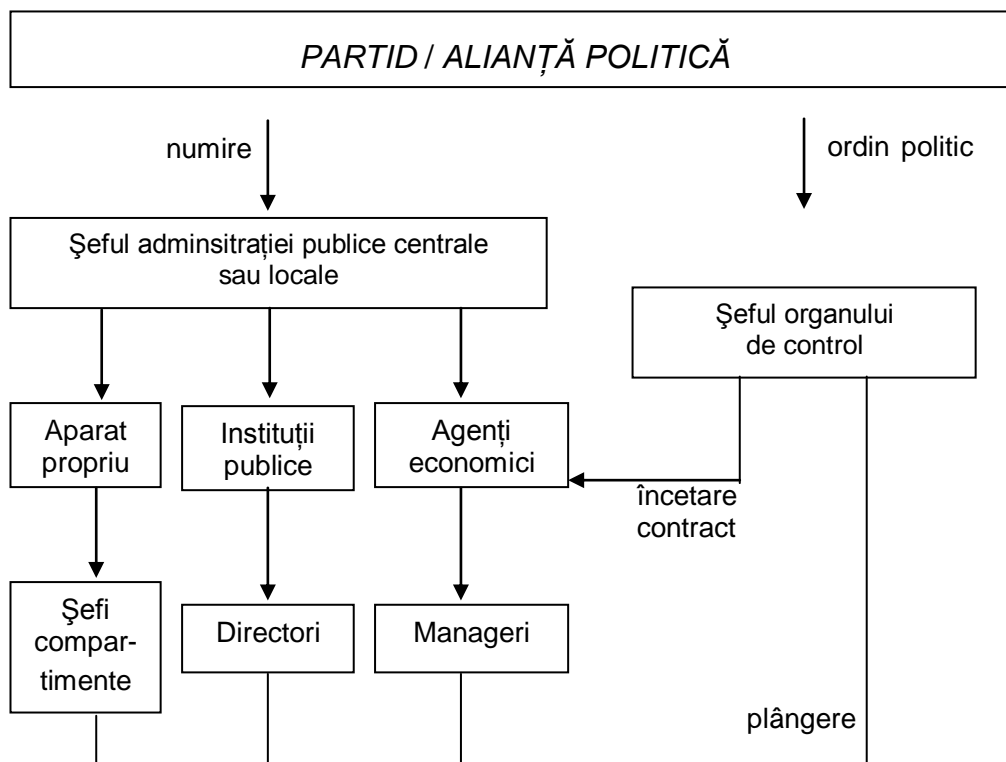
Apartenența unui funcționar la un partid politic nu trebuie să fie neapărat cauză a corupției, tot așa cum și un funcționar neangajat politic poate fi corupt politic.

În cadrul administrației publice funcțiile de conducere sunt ocupate întotdeauna de oameni politici care, la rândul lor, numesc în funcții subordonate oameni din partidul lor sau din cadrul alianței de partide. Atâta timp cât legea permite acest mecanism nu suntem în prezența corupției. În cazul în care șeful administrației publice dă o anumită dispoziție în calitate de șef politic al funcționarului subordonat, atunci există o formă de corupție. Un exemplu tipic în acest sens îl constituie modul în care se exercită controlul asupra unei instituții din subordine:

- în prima etapă, șeful unei instituții de control declanșează activitatea de cercetare la o anumită direcție, agent etc.;
- în a doua fază, conducătorul instituției controlate se plânge șefului său politic pe linie de partid;
- în a treia fază, șeful administrației publice, în calitate de șef politic, intervine pe lângă organul de control, în virtutea faptului că șeful acestui organ este, la rândul lui, membru al partidului.

Schema nr. 2 - Implicarea partidelor politice în administrația publică

Sursa: Mariu Profiroiu, Eugen Crai, „etică și corupție în administrația publică”, Editura Economică, București, 1999

Problema cea mai stringentă este de a face distincția între caracterul politic și cel administrativ al ordinului pe care-l emite șeful administrației publice. În general, administrația este definită ca aparat de execuție a deciziei politice. Corupția intervine în momentul în care nici măcar decizia politică nu mai este dusă la îndeplinire de către controlor și controlat, pentru că aceștia nu-și mai realizează scopul, nu-și execută obligațiile stabilite prin lege, fiind deturnați de la misiunea lor administrativă de indicațiile politicianilor.

O soluție posibilă pentru diminuarea acestui tip de corupție politică ar fi legiferarea cabinetului politic. Astfel, între șeful unei autorități administrative și aparatul de execuție va exista un „tampon”, o structură formată din funcționarii politici care vin și pleacă odată cu șeful lor.

Este evident că o asemenea soluție trebuie aplicată printr-o lege a funcționarului public, care să garanteze stabilitatea în funcție a oricărui angajat. Astfel, indiferent de partidul/coalitia care câștigă alegerile, funcționarii publici rămân pe posturile lor.

c) Recrutarea și încadrarea personalului

Selecția și promovarea în funcție a angajaților din administrație s-a realizat de-a lungul timpului preponderent subiectiv: pe criterii ereditare, prin cumpărare de posturi, nepotism, favoritism etc. Deși, în prezent, administrațiile statelor democratice utilizează așa-numitele metode „științifice” de recrutare a personalului, trebuie să observăm că printre acestea se înscrie și recrutarea pe criterii politice, ce conține și o doză de subiectivism.

Chiar și arhicunoscuta metodă a concursului include o doză de arbitrar pentru că nu întotdeauna câștigă candidatul cel mai bine pregătit. În teorie, s-a generalizat criteriul egalității șanselor, pornindu-se de la principiul proclamat de Revoluția Franceză: „Toți cetățenii sunt egali în fața legii și deci toți au capacitatea de a fi admiși la toate demnitățile, locurile și activitățile publice, potrivit capacității lor ...”¹⁸. În practică, însuși modul de structurare a aparatului birocratic permite selecția și promovarea funcționarilor pe criterii neortodoxe.

Corupția în interiorul ierarhiei birocratice poate avea o direcție ascendentă, de la bază spre vârf, prin cumpărarea șefilor din treaptă în treaptă, sau descendentă, prin ordin de sus în jos, pentru numirea sau promovarea unui funcționar.

În prima situație, funcționarul trebuie să-și asigure sprijinul șefului de birou și al șefului de serviciu; aceștia sunt șefii care întocmesc fișele de apreciere anuale și propun directorului sau șefului ierarhic promovarea. Acest sprijin se obține, evident, prin atenții, favoruri sau chiar mită, în cazul funcționarului bărbat sau prin intermediul seducției, în cazul funcționarului femeie.

În a doua situație, șeful administrației publice sugerează, insinuează sau chiar ordonă directorului din subordine să angajeze sau să promoveze în funcție o

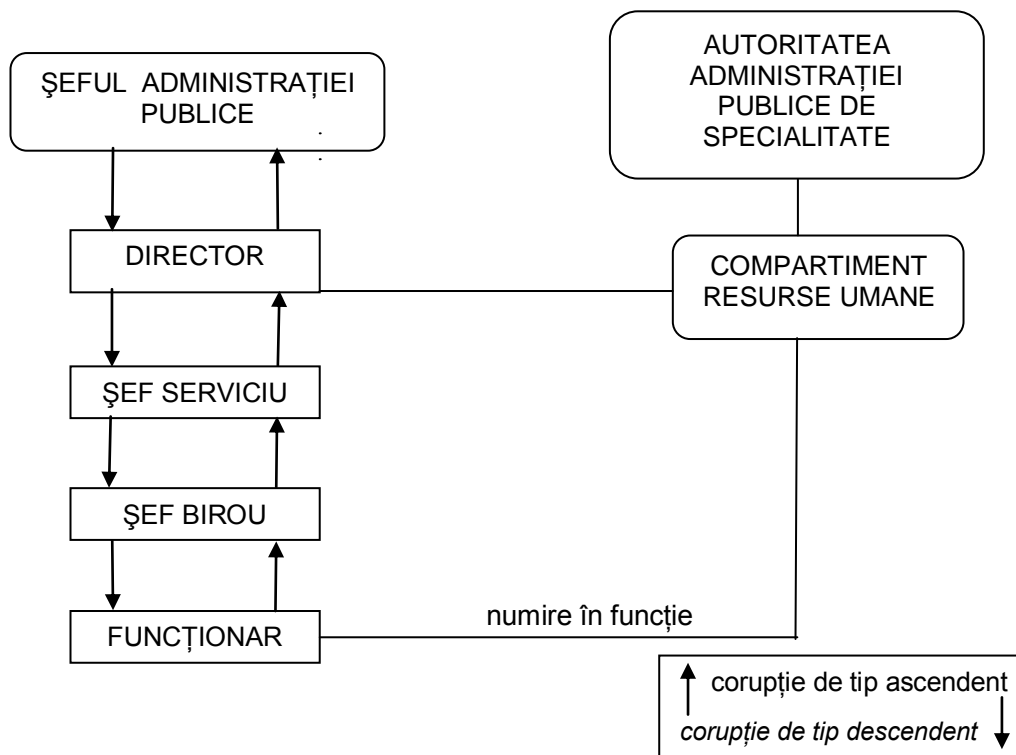
---

18 Art. 6 alin. 4 din „Declarația drepturilor omului și cetățeanului”, 26 august 1789

anumită persoană (nepot, văr, prieten etc.), situația fiind cunoscută sub denumirea generică de „favoritism”. Funcționarul – femeie – este, în plus, pasibil de așa-zisa „hărțuire sexuală” din partea șefului său ierarhic, în cazul în care solicită promovarea în funcție sau creșterea salariului. Indiferent dacă sistemul de corupere acționează pe direcție ascendentă sau descendentă trebuie reținut efectul mecanismului, și anume, faptul că dispare motivația corectă (realizarea sarcinilor de serviciu) și se instalează motivația falsă (a obținerii unor avantaje materiale pe alte căi decât munca).

O metodă de evitare a acestui tip de corupție, cel puțin la angajarea într-o funcție publică, este aceea a examinării candidaților de către o altă instituție publică decât cea la care urmează a fi încadrată persoana; de pildă, examinarea candidaților pentru ocuparea funcțiilor în administrația centrală sau locală să fie făcută la nivelul unui departament guvernamental sau al unui minister (justiție, muncă etc.)¹⁹.

Schema nr. 3 - Numirea în funcții publice a funcționarilor din administrație

Sursa : Mariu Profiroiu, Eugen Crai, „Etică și corupție în administrația publică”,

19 Mariu Profiroiu, Eugen Crai – „Etică și corupție în administrația publică”, Editura Economică, București, 1999

O altă posibilitate ar fi ca autoritatea administrației publice să apeleze periodic la o echipă de specialiști din afara instituției în care lucrează funcționarii. Astfel, în funcție de specificul postului pe care lucrează un funcționar acesta să fie examinat de către o echipă de specialiști în domeniu. Aprecierea făcută de echipa specializată trebuie luată în considerare de către șeful autorității publice în cazul promovării sau schimbării unuia dintre angajații săi. Corupția se deosebește de economia subterană prin tipul raporturilor care o generează. Sunt raporturi care se caracterizează prin existența conflictelor de interese.

Din punctul de vedere al tipului de conflicte de interese care generează corupția, aceasta poate fi de două categorii: corupția politică și corupția administrativă.

„Corupția politică reprezintă abuzul pe care îl săvârșesc oamenii politici cărora le este încredințată puterea, în vederea satisfacerii unor necesități personale sau pentru a-și întări poziția și mări averea. Corupția politică implică o varietate de infracțiuni și acte ilicite comise de oamenii politici înainte, în timpul și după ce părăsesc funcția pe care o ocupă. Acest tip de corupție este un obstacol în calea realizării unei vieți publice transparente, ceea ce poate genera pierderea încrederii în politică și politicieni, în sistemul de valori și în instituția democrației”²⁰.

Forma cea mai expresivă a corupției politice o reprezintă așa numita „capturare a statului” („State Capture”) ²¹.

Capturarea statului este acea formă a corupției politice caracterizată prin:

- acțiunea deliberată a unor indivizi, grupuri sau firme, orientată spre influențarea sau chiar determinarea adoptării unor legi, decrete sau politici economice care să îi favorizeze direct și nemijlocit în realizarea unor beneficii în interes propriu;
- utilizarea pentru realizarea acestui obiectiv a unor forme ilicite și netransparente de cointeresare, în interes personal, a acelor oameni politici și oficiali ai puterii care au capacitatea decizională necesară atingerii obiectivului propus.

„Corupția politică este efectul pervers al funcționării structurii politice; corupția administrativă este efectul pervers al funcționării structurii birocratice”.

Deși par a fi bine și precis delimitate, corupția politică și corupția administrativă nu se deosebesc din punctul de vedere al responsabilității și al efectelor pe care le au. Indiferent de valoarea mitei sau a comisionului, indiferent de statutul social al celor care oferă și primesc mită, indiferent de importanța personală, locală sau națională a „serviciului” obținut prin abuzurile săvârșite, atât corupția politică cât și cea administrativă erodează substanțial climatul de afaceri și autoritatea instituțiilor publice.

---

20 Robbin Hadess, «Le financement politique», Global Corruption Report, 2004

21 Conceptul „State Capture” a fost consacrat prin documentele Băncii Mondiale din seria *Anticorruption in Transition*, (2001-2004). Paternitatea termenului este atribuită lui Rose-Ackerman: *Corruption: A Study in Political Economy*, NY Academic Press, 1978.

Abordarea corupției nu poate fi însă limitată doar la analiza conflictelor de interese. Indiferent dacă este politică sau administrativă, mică sau mare, întâmplătoare sau generalizată, corupția apare atunci când există un mediu economic, politic și social caracterizat prin:

- grad ridicat de concentrare a puterii la nivel politic și administrativ;
- sistem democratic fragil cu instituții democratice nefuncționale și cu limitări în libertatea presei și a circulației informației;
- sistem birocratic puternic și cu atribute de autocrație;
- exces de reglementări de control administrativ și de restricții comerciale;
- piață monopolizată și controlată administrativ;
- un nivel de viață scăzut și o salarizare sub nivelul mediu al structurilor birocratico-administrative;
- carențe și ambiguități ale sistemului juridic în contextul existenței unui aparat judiciar aservit politic;
- concepție prevalent materialistă asupra valorilor societății și statutului social al indivizilor.

Existența unor astfel de condiții oferă posibilitatea evidențierii unor cauze directe ale corupției:

- restricțiile comerciale constituie o cauză directă a corupției. Dacă de exemplu, importurile unor anumite mărfuri sunt subiectul unor restricții cantitative, atunci obținerea unei licențe de import devine esențială și poate determina importatorul să ofere mită celui care are atribuții pentru a elibera această licență. Un alt exemplu este acela al încercării de protejare a diverselor tipuri și sortimente de produse naționale în fața competiției externe. Reprezentanții producției naționale sunt interesați să ofere mită oficialilor guvernamentali sau oamenilor politici pentru a influența luarea unor măsuri prin care să fie introduse sau menținute diverse taxe care să limiteze intrarea pe piața internă a produselor străine. Studiile elaborate la nivelul Băncii Mondiale și a Organizației Mondiale a Comerțului au arătat că nivelul corupției este invers proporțional cu nivelul de liberalizare al economiei. Cu cât o economie este mai deschisă și mai liberă intrării pe piață cu atât corupția este mai limitată. Desigur că această viziune are o dimensiune globalistă. Din perspectiva protecției interesului național, se poate spune că nici un fapt care ar asigura împlinirea acestuia nu poate fi considerat nici ilegal și nici generator de corupție. Însă, și deschiderea economiei și libertatea totală pot fi cauze care declanșează și întrețin corupția;
- subvențiile guvernamentale pot să constituie o altă cauză directă a corupției. În dorința de a obține surse de finanțare din bugetul de stat sau reșalonări ale unor datorii către buget, reprezentanții

firmelor sunt interesați să ofere mită oficialilor care au drept de decizie în acest domeniu. Nivelul de subvenționare al unei economii este considerat de instituțiile globale și globaliste ca fiind direct proporțional cu nivelul corupției. Cu cât se acordă mai multe și mai dese subvenții cu atât corupția este mai prezentă în economie. Și această teorie poate fi în opinia noastră cel puțin forțată. În S.U.A. subvențiile sunt legale și ilegale. Nimic din ceea ce este destinat apărării intereselor americane nu poate fi catalogat ca ilegal;

- controlul administrativ al prețurilor și comenziile de stat pot să constituie, de asemenea o cauză directă a corupției deoarece reprezentanții producătorilor devin interesați să ofere mită oficialităților pentru a-și păstra un nivel dorit al prețurilor sau pentru a putea produce în afara sistemului concurențial, prin comenzi sigure din partea statului;
- sistemul de rate de schimb multiple constituie, și el, o cauză directă a corupției în țările în care se practică o rată de schimb pentru importuri, una pentru turism, alta pentru investiții sau pentru activități de interes cultural. Deși acest sistem este din ce în ce mai rar, esența lui nu a dispărut fiind – într-o oarecare măsură – păstrată prin sistemul de paritate duală: dolar-euro. Agenții economici sunt interesați să ofere mită atunci când oficialii guvernamentali sau bancari le pot oferi posibilitatea să folosească avantajele care pot apărea din schimbul valutar;
- în România, în ultimii ani, o seamă de prețuri se exprimau în dolari când creștea dolarul; când acesta a început să scadă și creștea euro, prețurile se exprimau în euro și, evident, creșteau și ele (este vorba despre carburanți, accize, telefonie, energie, medicamente etc.); pentru asemenea practici, autoritățile financiare publice nu numai că au rămas fără replică, dar chiar le-au și practicat;
- privatizările și naționalizările pot fi unele dintre cele mai importante cauze directe ale corupției. Se poate oferi mită oficialităților atât pentru a cumpăra la un preț mai mic decât cel real (privatizare) cât și pentru a vinde statului la un preț mai mare decât cel real (naționalizare);
- nivelul de educație și de civilizație al populației rămâne o cauză directă a corupției. Corupția are – în principiu – o mai restrânsă posibilitate de manifestare în țările în care nivelul de educație, de comportament civic și de responsabilitate socială este mai ridicat. Cu toate acestea, corupția se manifestă și în țările la care acest nivel se situează la cote înalte. Există totuși o diferență: amploarea corupției. Cu cât nivelul de educație și de civilizație este mai scăzut, cu atât se creează condiții ca fenomenul corupției să evolueze de la stadiul de „întâmplare” la stadiul de „generalizare”.

Corupția are consecințe care nu pot fi subestimate din punctul de vedere al impactului asupra stabilității și continuității dezvoltării economice. Conform studiilor publicate sub egida Fondului Monetar Internațional²², printre cele mai importante și dăunătoare consecințe pe care corupția le are asupra dinamicii și stabilității unei economii se pot cita următoarele:

- scăderea nivelului general al eficienței utilizării factorilor de producție:

Corupția determină o alocare a factorilor de producție în funcție de interesele individuale manifestate de către persoane, grupuri de influență sau firme, ceea ce face ca eficiența utilizării acestora să se evalueze prin măsura în care se acoperă aceste interese individuale și nu interesele generale ale societății. În majoritatea covârșitoare a cazurilor, atunci când utilizarea factorilor de producție este eficientă din punctul de vedere al obținerii unor beneficii personale, ea devine ineficientă din punctul de vedere al obținerii unor beneficii la nivel general. Astfel, corupția poate fi considerată ca una dintre cele mai importante cauze ale incapacității de care dă dovadă la un moment dat o economie de a valorifica superior factorii de producție de care dispune;

- depreciere a mediului concurențial și limitarea gradului de libertate economică²³:

Corupția este, prin esența ei, un fenomen care se naște și există în afara pieței și a principiilor de funcționare ale acesteia. Corupția se bazează și generează relații de tip clientelar, în timp ce piața se bazează și generează relații de tip contractual. Clientelismul (politic, familial, tribal, etnic, religios etc.) elimină orice posibilitate de a concura pe o piață liberă, înlocuind criteriul preț/calitate cu criteriul comision/cantitate. Nu este mai puțin adevărat că o asemenea concepție ține de o iluzorie piață perfectă. Aceasta nu a existat și probabil că nici nu se va putea realiza în viitor. Monopolurile și societățile transnaționale creează și întrețin ele un alt gen de mare corupție, de corupție globală la care autoritățile administrative și politice naționale nu mai au răspuns și care captează statele și politicile economice;

- scăderea nivelului investițiilor și a ratei de creștere a PIB:

Existența fenomenului *corupție* este percepută de investitorii locali și străini ca o „taxă de demarare a unei afaceri”, deoarece se știe că înființarea unei unități de producție sau de servicii nu se poate face fără mituirea oficialităților acreditate cu acordarea autorizațiilor și semnarea diverselor contracte. Această „taxă” nu numai că încarcă artificial valoarea investiției dar aduce și riscul lipsei de competitivitate prin costul mai ridicat pe care îl vor avea produsele sau serviciile, ca urmare a preluării în cost a unei cote din „taxa” respectivă.

---

22 Paolo Mauro, "Why Worry About Corruption?", IMF, February. 1997, Cheryl, W. Grey et Daniel Kaufmann, "Corruption et development", Finances & Development, Mars, 1998.

23 Conceptul „libertate economică” evidențiază existența următoarelor elemente: libertatea inițiativei particulare, libertatea schimbului, libera concurență, protecția persoanei și a proprietății private (*Economic Freedom of the World, 2004, Annual Report*, p.5).

O astfel de situație descurajează apetitul investițional, determinând capitalul să ocolească respectiva țară care, în lipsă de aport de capital, nu va putea asigura o creștere economică normală;

- scăderea nivelului veniturilor bugetare:

Corupția favorizează – prin mituirea oficialilor guvernamentali și bancari – evaziunea fiscală și acordarea de reeșalonări sau scutiri la plată a taxelor și impozitelor;

- deprecierea calității serviciilor publice:

Principiul de funcționare al serviciilor publice nu mai este acela al priorității deservirii cetățeanului contribuabil ci acela al deservirii prioritare a ofertantului de mită;

- deturnarea scopului cheltuielilor guvernamentale:

Prioritățile pe care guvernul le stabilește în cheltuirea sumelor de care dispune în buget sunt deturnate de la scopul interesului general la cel al interesului personal al oficialilor acreditați cu decizia. Aceștia pot decide – ca urmare a cointeresării lor prin mită – cheltuieli care favorizează activitatea sau poziția pe piață a unor persoane, firme sau companii multinaționale;

- pierderea eligibilității pentru programe internaționale sau comunitare:

Un climat economic caracterizat prin corupție nu are credibilitatea necesară accesului la programe finanțate de către organizații și instituții financiare internaționale. De regulă, există temerea deturnării fondurilor și, în consecință, a nerealizării obiectivelor pentru care programele au fost concepute;

- pervertirea orientării și motivării forței de muncă:

Piața forței de muncă – în primul rând segmentul reprezentat de către forța de muncă tânără – este influențată de fenomenul corupției și prin faptul că percepe practicarea unor activități corupționale ca fiind mai avantajoase decât practicarea unor activități productive. Acest aspect este deosebit de important în orientarea profesională a elitei care consideră că își poate valorifica mai bine talentul și pregătirea superioară în locuri de muncă unde pot beneficia de plăți suplimentare sub forma comisiunilor sau mitei. Pe termen mediu și lung, acest comportament al elitei poate conduce la o decadentă a întregului sistem de valori sociale și deontologice;

- creează un climat de injustiție socială și accelerează procesul de stratificare a societății:

Corupția introduce un climat de injustiție socială deoarece nu valorifică talentul, profesionalismul sau perseverența ci înclinația spre ilicit și fraudă a indivizilor.

De asemenea, corupția contribuie la adâncirea decalajelor economice dintre diferitele categorii ale populației prin capacitatea de a furniza celor corupți venituri mari în termen scurt.

În decembrie 2003, Organizația Transparency International a dat publicității un document intitulat „**Les principes de Transparency International pour le financement et les faveurs en politique**”. Acesta se înscrie pe linia altui document important „**Projet de convention des Nations Unites de lutte contre la corruption**” și a studiilor elaborate pe tema corupției la nivelul Uniunii Europene și al Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică.

Principiile de „etică a finanțării politicii” pe care le prezintă Transparency International sunt următoarele:

- eradicarea traficului de influență și a conflictului de interese:

Donațiile sau subvențiile acordate partidelor politice și candidaților nu trebuie să fie un mijloc de obținere a unor favoruri personale prin „cumpărarea” accesului la oamenii politici și la funcționarii publici. Partidele și oamenii politici trebuie să practice o transparență perfectă în accesul la fonduri iar guvernul trebuie să elaboreze și să aplice o legislație clară în materie de conflict de interese, mai ales în ceea ce privește reglementarea posibilității ca un om politic aflat într-o funcție obținută prin alegeri să ocupe și o poziție importantă într-o firmă sau societate privată sau de stat;

- transparența deplină prin publicarea averilor:

Partidele politice, candidații și oamenii politici trebuie să declare averea lor la o agenție independentă de structurile guvernamentale. Aceste declarații trebuie date în limita timpului legal stabilit pe baza anuală dar obligatoriu înainte și după alegeri. Declarațiile trebuie să cuprindă: lista donatorilor și valoarea donațiilor (în bani și în natură). Trebuie precis enumerate destinațiile cheltuielilor ca și valoarea unor eventuale împrumuturi obținute de declarant. Chiar cu riscul de a atenta la securitatea declarantului, aceste declarații trebuie obligatoriu făcute publice înainte de alegeri. În paralel, donatorii (în cazul firmelor sau societăților) sunt obligați să publice anual valoarea donațiilor și subvențiilor către partide și oameni politici. În cazul societăților pe acțiuni, este obligatoriu ca fiecare donație să facă obiectul aprobării adunării generale a acționarilor.

- eficacitatea aplicării legilor și reglementărilor:

Este necesară participarea organizațiilor neguvernamentale și a unor instituții specializate ale societății civile în monitorizarea și controlarea modului în care sunt aplicate reglementările privind finanțarea activităților politice. Aceste organizații și instituții trebuie să fie, în acest scop, dotate cu resurse, competențe și independență față de orice fel de tutelă guvernamentală. În colaborare cu instanțe judecătorești independente, ele au datoria să tragă la răspundere pe cei vinovați și să ceară aplicarea de sancțiuni severe. Finanțarea partidelor politice cu fonduri de proveniență ilegală trebuie să fie asimilată cu crima;

- diversificarea veniturilor și plafonarea cheltuielilor:

Este necesar să se pună accentul pe subvenționarea partidelor politice prin fonduri publice, în mod reglementat și transparent. Se recomandă ca fiind cea mai indicată sursă de finanțare a partidelor cotizația membrilor acestora. De asemenea, este necesar să crească ponderea donațiilor de mică valoare oferite

de către persoane particulare în paralel cu reducerea ponderii marilor donații oferite de către firme și societăți. Plafonarea cheltuielilor este o necesitate vitală pentru menținerea echității și corectitudinii vieții politice, fiind unul dintre cele mai eficiente mijloace de eliminare a discriminării partidelor mici față de partidele mari și a candidaților independenți față de cei susținuți de partide și grupuri de influență;

- imparțialitatea și integritatea accesului la mass-media:

Legislația privind conflictul de interese trebuie să cuprindă referiri directe la evitarea controlului politic al diferitelor tipuri de mass-media în scopul accesului echilibrat și obiectiv al fiecărui partid și candidat la acestea.

- participarea societății civile

Societatea civilă trebuie să aibă o participare directă și permanentă la conceperea și aplicarea legilor și reglementărilor privind finanțarea activităților politice. Cadrul juridic trebuie să permită în acest sens societății civile, împreună cu media independentă, accesul la informația necesară cunoașterii și interpretării modului în care se desfășoară procesul de finanțare a activității politice, cu precădere înainte și după campaniile electorale.

Elaborarea unor astfel de principii este, fără îndoială, o faptă de toată lauda dar, din păcate, ele rămân doar rânduri pe o hârtie atâta timp cât nu sunt preluate și aplicate de către factorii de decizie la nivel parlamentar și executiv.

2.2. Definiere și forme ale evaziunii fiscale

Evaziunea fiscală se poate defini prin totalitatea procedeelelor cu ajutorul cărora cei interesați sustrag în totalitate sau în parte materia lor impozabilă obligațiilor stabilite prin legile fiscale.

Legislația românească prevede în Legea 87 din 18 octombrie 1994, pentru combaterea evaziunii fiscale, la art. 1, următoarea definiție:

„Evaziunea fiscală este sustragerea prin orice mijloace, de la impunerea sau de la plata impozitelor, taxelor, contribuțiilor și a altor sume datorate bugetului de stat, bugetelor locale, bugetului asigurărilor sociale de stat și fondurilor speciale de către persoanele fizice și persoanele juridice române sau străine”.

Evaziunea fiscală legală reprezintă partea cea mai atractivă a evaziunii fiscale, deoarece se realizează în limitele cadrului legal. Astfel se pot sustrage de la impunere venituri, plăți, dividende și alte operațiuni în avantajul unor terțe persoane interesate.

Taxa pe valoare adăugată, fiind o taxă care are ca obiectiv cumpărătorul final, este neutră pentru întreprindere. Ea nu face obiectivul unor presiuni evazioniste foarte mari. Singurele probe sunt în perimetrul deductibilității și a termenului de plată.

Evaziunea fiscală ilicită este singura care poate evita această taxă, însă prin procedee în afara legii.

Accizele sunt impozite speciale pe consumație, care afectează serios trezoreria firmelor ce cumpără astfel de produse. Totodată, firmele care comercializează astfel de produse sunt supuse presiunii accizei prin faptul că trebuie să cedeze o mare parte din profit pentru a menține interesul pentru aceste produse.

Modalitățile de a evita plata accizelor în termeni legali sunt relativ restrânse, majoritatea soluțiilor utilizate încălcând legea deci intrând în perimetrul evaziunii fiscale ilicite sau fraudelor fiscale. În realitate, procedeele folosite pentru sustragerea de la plata obligațiilor fiscale au fost împărțite în două categorii:

- procedee ilicite ;
- extrapolarea insuficienței legislative.

În primul caz este vorba de fenomenul **evaziunii fiscale frauduloase**, respectiv acțiunea contribuabilului de încălcare directă a prevederilor legale cu scopul principal al sustragerii de la plata tuturor contribuțiilor datorate statului. În această situație legea este în mod brutal încălcată, cele mai folosite moduri fiind:

- înregistrări contabile nereale ;
- creare de rezerve latente;
- compensații între conturi;
- înregistrări cu scopul reducerii rezultatelor firmei;
- menționare de cifre nereale în registrele contabile;
- înființare de conturi pasive fictive;
- declarații false;
- amortismente nelegale;
- amortismente la supraevaluări;
- documente fictive de plăți;
- realizarea unor registre contabile ireale;
- trecerea în totalitate sau în parte a beneficiului în conturi personale;
- abținerea de la declararea materiei impozabile;
- reducerea intenționată a cifrei de afaceri;
- inexistența documentelor justificative ale intrărilor;
- rezerve aflate în diverse conturi pasive;
- declararea unor venituri inferioare celor obținute în realitate.

Al doilea caz se referă la fenomenul **evaziunii fiscale legale**, reprezentând posibilitatea contribuabilului de a se folosi de lipsa unor prevederi fiscale, ocolind astfel plățile datorate.

Fenomenul este simplu, bazându-se pe așa-numitele lacune ale legii sau pe inadvertențele acesteia, precum și pe faptul că în legislația fiscală impozitele nu pot fi înțelese prin extensiunea lor, fiind nelegal să se aplice un impozit prin analogie cu o anumită situație.

De obicei veniturile contribuabililor sunt sustrate de la impozitare prin modul cum se face stabilirea obiectului impozabil în cadrul legislației fiscale, datorită nepriceperii legiuitorului. Se constată în acest caz vina absolută a legiuitorului și nu a contribuabilului care exploatează în mod legal scăpările legislative. Ca moduri de evaziune legală întâlnim:

- scăderea din venitul impozabil a cheltuielilor de protocol, reclamă sau publicitate, nerealizate ;
- utilizarea prevederilor legale ce au în vedere modalitățile de realizare a donațiilor filantropice ;
- folosirea de către contribuabil a dispozițiilor privitoare la contribuțiile pentru activități culturale, științifice și sportive;
- reinvestirea unei părți din profit în achiziții de mașini, cu scopul stimulării acumulărilor ;
- realizarea de fonduri de rezervă de către societățile comerciale într-un cuantum mult mai mare decât cel permis de lege.

În această categorie²⁴ este inclus și conceptul de **contabilitate creativă**. Aceasta reprezintă “procesul prin care, dată fiind existența unor breșe în reguli, se manipulează cifrele contabile și, profitând de flexibilitate, se aleg acele practici de măsurare și informare care permit transformarea documentelor de sinteză din ceea ce ele ar trebui să fie în ceea ce managerii doresc ... procesul prin care tranzacțiile sunt structurate de asemenea manieră încât să permită producerea rezultatului dorit”²⁵. Beneficiarii acestui proces sunt în primul rând administratorii societăților respective, care au interesul ,datorită retribuirii în funcție de profiturile firmelor, să obțină pe cale cât mai legală creșterea acestora chiar prin recurgere la evaziune fiscală. Rezultatul folosirii acestei proceduri constă în²⁶ :

- producerea de efecte asupra cheltuielilor, reglementările contabile precizând o limită maximă sau minimă în cuantificarea lor (duratele de amortizare ale activelor) ;
- efecte asupra veniturilor, încetinindu-se recunoașterea acestora;
- efecte asupra activelor, prin posibilitățile de evaluare diferită a stocurilor;

---

24 Feleagă N., Malciu D., „Politici contabile”, Editura Economică

25 Naser K., Creative financial accounting: its nature and use; Prentice Hall, 1993, pag. 59

26 Amat O., Blake J.,”Contabilidad creative, Gestio, 2000, pag.14-15

- schimbarea modului de prezentare a informațiilor contabile (utilizarea de scale orizontale sau verticale cu efect asupra impresiei privind datele);
- modificare fondurilor proprietarilor prin schimbarea valorii veniturilor sau cheltuielilor și deci a rezervelor;
- schimbarea încadrării activelor și datoriilor într-o categorie sau alta, afectând ratele calculate;
- lipsa informațiilor relevante din anexă;
- modificări ale valorii datoriilor sau activelor ca urmare a posibilităților de regularizare a acestora pe anumite intervale de timp.

Toate aceste procedee utilizează lipsurile normative sau posibilitatea oferită de reglementări flexibile în domeniu, fără a încălca o normă legală, dar având la bază totuși intenția de a eluda prevederile legale.

O tehnică aflată la limita dintre legal și ilegal este situația în care avem de-a face cu definiții incomplete ale pozițiilor supuse accizelor, contribuabilii încercând să se sustragă de la plata accizelor prin încadrarea accizelor mai mici.

Taxele vamale sunt impozite pe consumație având rolul de a reduce competitivitatea mărfurilor de import și a realiza venituri importante la bugetul de stat pe seama cererii de astfel de produse pe piața românească. Dat fiind nivelul lor din ce în ce mai scăzut datorită acordurilor comerciale la care România este parte, evaziunea fiscală legală s-a redus în ultima perioadă. Tipurile clasice de astfel de situații le reprezintă transferurile de la anumite poziții tarifare cu cote mai ridicate către poziții tarifare cu cote mai reduse. Acest fapt se poate realiza de regulă și prin complicitatea furnizorului, care enunță denumirile produselor importate pe factură și „packing list”.

O altă modalitate este aceea de a folosi inginerii financiare mai complicate prin care materiile prime să fie importate de societăți comerciale situate în zone defavorizate care după o sumară prelucrare, să fie trimise către destinația lor finală, reducând-se astfel nivelul taxelor vamale achitate.

Un alt mijloc de evitare a taxelor vamale este cel referitor la importul de utilaje și echipamente pentru investiții din surse proprii, de către întreprinderi mici și mijlocii, fără plata taxelor vamale și a TVA în vamă. Aceste întreprinderi mici și mijlocii pot presta apoi servicii în cadrul grupului, facturându-și prestațiile către firmele realizatoare ale procesului de câștig.

Tot o modalitate de evitare a plății taxelor vamale și TVA în vamă la importul de mijloace fixe mobile o constituie utilizarea leasingului în schimbul importului definitiv. Astfel se poate reduce baza de impozitare de la 100% la 20%, respectiv valoarea reziduală. Acest lucru trebuie însă ponderat cu impozitul pe venitul persoanelor ce trebuie achitat pentru dobânda de leasing.

După cum se știe, una dintre cauzele majore ale evaziunii și fraudei fiscale ține de așa-numita rezistență la impozite a contribuabililor. Acest fenomen este determinat de mărimea excesivă a sarcinilor fiscale, care îl determină pe plătitorul

de impozite să utilizeze mecanismul fraudei. Dacă la această condiție se adaugă și recesiunea economică actuală din economia mondială, condiția evaziunii este aproape total îndeplinită.

În general, formele prin care contribuabilii se protejează în fața sarcinii fiscale sunt²⁷ :

- economisirea de impozite (tax saving), atunci când contribuabilul evită consumarea anumitor produse sau își reduce activitatea pentru a ocoli obținerea unor venituri substanțiale care ar genera și un impozit semnificativ;
- evaziunea fiscală (tax avoidance), definită ca o metodă de evitare a sarcinilor fiscale în mod legal, fără a utiliza mecanismele fraudei sau prin abținere de la consum; există două modalități de percepere a fenomenului, respectiv în țările în care numai violarea directă a legii se pedepsește și situația în care și o violare indirectă, prin utilizarea scăpărilor legislative poate fi pedepsită ;
- fraudă fiscală (tax evasion), este reprezentată de încălcarea directă cu rea credință a obligațiilor fiscale atât prin acte omisive (neținerea registrelor contabile etc.) cât și comisive (falsificarea conturilor, declarații inexacte ale veniturilor și cheltuielilor etc.); în legislația anumitor state (Austria, Grecia, Luxemburg, Norvegia, Danemarca, Elveția, Italia) fraudă fiscală nu este condiționată de existența intenției de ocolire a legii fiscale de către contribuabil, ea fiind necesară numai în cazul unei încadrări sub aspect penal, în altele (Franța) însă ascunderea reprezintă o condiție obligatorie, iar în Argentina, Germania, Israel, aceasta este analizată de la caz la caz de instanțe.

În cadrul evaziunii fiscale se întâlnesc două coordonate²⁸:

- microeconomică;
- macroeconomică.

Coordonata microeconomică se întâlnește la nivelul societăților comerciale cu scopul reducerii plăților către bugetul de stat, extinderea sa fiind atât națională, vizând legislația locală, cât și la nivel internațional, folosind legislația locală și internațională. Este cazul societăților fictive²⁹, care urmăresc imaginea unor entități solide, dar care, în scopul evitării unor controale repetate, își stabilesc sediul într-un paradis fiscal. Consolidarea acestei imagini are loc prin deschiderea de conturi la mai multe bănci și purtarea de corespondență comercială cu mai multe firme.

Garanțiile morale se asigură prin participarea anumitor personalități și printr-o reclamă agresivă. O astfel de societate care acționează în domeniul exportului reușește, prin manevre de disimulare și abilități operaționale, să

---

27 Dan Drosu Șaguna – „Drept financiar și fiscal“, Editura All Beck, București 2003

28 Paul Diaconu „Cum fac bani contabilii ?“, Ed. Economică, București, 2004, pag. 22

29 Tendințe actuale ale unor forme de evaziune fiscală pe plan internațional, RFPC nr. 1/2004, pag. 11

încaseze sume pentru expediții inexistente. Pentru a-și înșela partenerii de afaceri, la început sunt plătite prompt cantități mici de mărfuri livrate, pentru ca, ulterior, să nu se mai onoreze comenzile de mari dimensiuni. Se încearcă și introducerea în contractele de transport a unor clauze care să le ofere posibilitatea încasării unor sume fără a mai rambursa ceva prestatorului efectiv.

Prin aceste practici se reduc profiturile ca urmare a veniturilor reținute la sursă sau a impozitului pe societate oprit în momentul transferului. Astfel, ele au ca scop principal aducerea beneficiilor în state unde nu există impozitare și nu se prevede obligația repatrierii veniturilor din străinătate.

Coordonata macroeconomică are în vedere mijlocul de atragere de surse la bugetul de stat prin oferirea de facilități persoanelor fizice sau juridice din alte state. Astfel, în unele state (SUA, Irlanda) au fost stabilite regimuri fiscale de favoare pentru participanții la circuitul comercial care nu folosesc resursele interne și desfașoară afacerile extrateritoriale, constituindu-se noi resurse bugetare sau chiar resurse necesare dezvoltării acestora (Cipru, Singapore etc.).

În jocul evazionist foarte importante sunt venitul și profitul, pentru care se încearcă diminuarea impozitării.

a) Impozitul pe venitul global

Impozitul pe venitul global este un impozit direct, al cărui obiect îl constituie veniturile sub formă de salarii, alte drepturi salariale, onorarii, chirii, redevențe, câștiguri în bani sau în natură realizate de persoane fizice române sau străine pe teritoriul României.

Interesul din punctul de vedere al evaziunii fiscale legale este legat de:

- identificarea unor modalități de generare a unor cheltuieli fictive cu salarizarea unor persoane, reușindu-se pe această cale plăți de natura dividendelor camuflante sub formă de drepturi salariale;
- crearea unor facilități pentru salariați, care să nu intre în sfera impozitului pe venitul global, astfel încât să plătească la bugetul de stat un impozit cât mai mic;
- transformarea salariaților în societăți comerciale independente și deci transferarea din impozitarea pe venitul global în impozitarea pe venitul microîntreprinderilor sau în impozitul pe profit după caz. Astfel, se evită impozitarea cu coeficienți de impunere foarte mari, de ordinul 18%-40%, în impozit de 1,5% pe venitul microîntreprinderilor, plus 5% impozitul pe dividende, economia fiind extrem de mare.
- obținerea de către salariați a unor statute care le conferă scutire de plată a impozitului pe venitul global, cum ar fi: certificate de revoluționar; certificate de handicap; consuli onorifici ai unor state subdezvoltate în România etc.

b) Impozitul pe profit

Impozitul pe profit constituie una dintre sursele majore de evaziune fiscală, prin faptul că lezează cel mai important obiectiv al investitorului: PROFITUL. Deci, acesta va fi interesat să îl protejeze cât mai mult de impunerea fiscală.

Este vorba atât despre realizarea unui profit real, mare, de către agentul economic, cât și despre determinarea unui profit fiscal mic, pentru a se obține un impozit pe profit redus. În acest scop se va încerca majorarea cheltuielilor deductibile fiscal, micșorarea veniturilor impozabile și amânarea pentru cât timp este posibil a plății impozitului pe profit.

Acțiunile de evaziune fiscală legală au în vedere și facilitățile fiscale acordate atât întreprinderilor mici și mijlocii cât și microîntreprinderilor.

2.3. Centrele offshore și paradisurile fiscale ca forme ale evaziunii fiscale internaționale

Pe măsura adâncirii cooperării economice internaționale și a dezvoltării – pe multiple planuri – a relațiilor dintre state cu sisteme fiscale diferite și cu un nivel de fiscalitate diferit, evaziunea fiscală nu se mai manifestă doar ca un fenomen intern, național, ci a devenit unul internațional.

Recurgerea la evaziunea (frauda) fiscală internațională își găsește explicația atât în jocul adesea pervers al dublei impunerii, cauzată de autonomia regimurilor fiscale naționale, cât și în presiunile fiscale rezultate de aici. „Pentru a evita să fie supus la două impozitări distincte, contribuabilul caută să nu fie supus la niciuna și, pentru a evita să fie supus la orice impozitare, contribuabilul se refugiază în zone protejate din punct de vedere fiscal. Tehnicile sunt numeroase și pe măsura imaginației contribuabililor³⁰. Ele conțin o serie întregă de combinații subtile și abile de utilizare a disparităților dintre sistemele fiscale recurgând uneori la mecanisme frauduloase.

Modalitățile cele mai răspândite de fugă din fața impozitelor, la nivel internațional sunt abținerea și disimularea.

Abținerea este forma cea mai simplă și radicală de evitare a impozitării. Descurajat de o presiune fiscală prea ridicată, contribuabilul se abține să producă, să muncească sau să investească și se îndreaptă spre țări cu o fiscalitate mai redusă.

Disimularea (ascunderea) materiei impozabile presupune nedeclararea veniturilor câștigate în străinătate sau a averii situată acolo, contribuabilul dând informații inexacte fiscalului despre tot ceea ce trece în afară frontierelor naționale.

Pentru mai buna înțelegere a denumirii *paradis fiscal* vom prezenta o definiție din perspectivă istorică și, pe scurt, tipurile acestuia.

---

30 Jean Baptiste Geffroy, op. cit, pag. 577

a) *Ce este un paradis fiscal?*

Rădăcinile istorice ale paradisului fiscal provin din Grecia antică, unde, pentru a scăpa de taxa de 2% asupra importurilor și exporturilor, comercianții se mută în insulele învecinate marelui oraș, aflate în exteriorul acestuia. În Evul Mediu, în urma negocierilor hanseatice, orașul Londra este scutit de toate impozitele. Între secolele XVI și XVII, Flandra constituie un adevărat paradis fiscal, deoarece în porturile sale comercianții aveau un minim de restricții. După al Doilea Război Mondial, importanța paradisurilor fiscale a crescut. Printre alții, americanii, specialiști în societăți multinaționale, au avut cele mai puternice motive.

Utilizarea paradisurilor fiscale le-a oferit americanilor, pe lângă o impozitare mică, și mijlocul de a deveni competitivi, fiind pe picior de egalitate cu firmele concurente, a căror legislație națională le oferea numeroase facilități fiscale.

Roger Brunet³¹ ne oferă o definiție a paradisurilor fiscale: „numim paradis fiscal un teritoriu în care persoanele fizice și societățile comerciale consideră că sunt mai puțin punctionate fiscal decât în altă parte”. Pornind de la această definiție, distingem următoarele caracteristici ale paradisului fiscal:

- oferă avantaje fiscale care nu ar fi putut fi obținute de utilizatorii lor în țările de rezidență. Devenind rezidenți ai țării-paradis fiscal sau instalându-și sediul societății ori entității juridice, aceștia beneficiază de taxele și impozitele țării respective, deci veniturile și beneficiile vor fi impozitate mult mai redus decât în țările de proveniență. Astfel, țările-paradis își asigură sursele de capital necesare pentru expansiune economică și echilibru social;
- existența unui secret sigur, protejat prin lege, privind operațiile comerciale și financiare realizate în aceste țări de persoanele sau societățile participante la anumite operații;
- existența unui sistem bancar dezvoltat care permite o bună operare și servicii de calitate, asigurând realizarea facilă și rapidă a operațiilor cu străinătatea, fără nicio restricție;
- existența unor mijloace de comunicație funcționând în bune condiții (telefon, fax, cabluri telegrafice, servicii aeriene) și cu străinătatea;
- absența controlului schimburilor și a operațiilor în devize străine;
- agresivitate continuă în ceea ce privește adaptarea legislației, cu scopul de a atrage capitaluri și capitaliști, organizând o veritabilă campanie promoțională pentru țara-paradis;
- existența unor tratate fiscale pentru evitarea dublei impuneri a veniturilor între paradisurile fiscale și alte state industrializate, tratate care reduc impozitele aplicate în mod normal investitorilor străini.

---

31 Roger Brunet – “Zones franches et Paradis Fiscaux”, Fayard-Reclus, Paris, 1986

Avantajele oferite de paradisurile fiscale pot fi considerate și ca mijloace particulare de evaziune fiscală aflate la dispoziția deținătorilor de capitaluri și societăților multinaționale. Paradisurile fiscale oferă posibilitatea unor evaziuni foarte fine, puse la cale mai ales de instituții foarte respectabile.

Mecanismul offshore³² oferă avantaje fiscale în special corporațiilor occidentale. Compania offshore este supusă reglementărilor din jurisdicția de origine, la care se adaugă cele referitoare la extraterritorialitatea domiciliului și afacerilor.

Aceste condiții sunt legate de: derularea afacerilor în afara teritoriului în care a fost încorporată compania (acesta constituind motivul principal al scutirii de taxe); asigurarea, menținerea și întreținerea unui sediu în jurisdicția respectivă (care poate fi o adresă poștală sau sediul unei firme de avocatură/management, care menține legătura cu managementul firmei și îi retransmite corespondența); angajarea unui reprezentant/agent local și/sau a unui secretar al companiei domiciliat în statul respectiv (cu scopul menținerii unei legături permanente cu autoritățile), precum și de evitarea unor activități precum: asigurările și reasigurările, operațiunile bancare, scheme de pensionare, fonduri mutuale sau brokerajul titlurilor mobiliare (companiile care doresc să activeze în aceste domenii o pot face, după primirea unei licențe speciale și cu respectarea unor condiții suplimentare).

Avantajele pe care le are un investitor printr-o firmă offshore³³ sunt:

- fiscalitate zero sau aproape zero, companiile offshore datorând o simplă taxă de înregistrare anuală fixă;
- formalități contabile minime, fără necesitatea depunerii bilanțului anual sau a altor declarații contabile;
- anonimitate, prin garantarea confidențialității beneficiarilor unei entități offshore, prin admiterea emiterii capitalului sub forma acțiunilor la purtător cu ajutorul mandatarilor;
- flexibilitate și operativitate în înmatricularea companiei, prin posibilitatea creării acesteia în 24 de ore, fără prezența proprietarului sau achiziționarea unor firme gata înregistrate de la agențiile specializate;
- absența controalelor și a restricțiilor valutare.

Cu toate că paradisurile fiscale și centrele financiare nu sunt sinonime, acestea formează o rețea complexă prin care tranzitează capitalurile, banii proveniți din fraudă fiscală sau din profiturile criminale, precum și capitalurile marilor bănci și firme în căutarea unui tratament mai puțin costisitor. Acestea se află însă în competiție, în special asupra fiscalității, etanșeității secretului bancar,

---

32 N. Murgu, P. Ștefănescu, M. Isărescu – „Afaceri și căderi internaționale în lumea capitalului”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979

33 Adrian Mănăilă – „Companiile offshore sau evaziunea fiscală legală”, Editura All Beck, București, 1999

stabilității politice și rezistenței la presiunile exterioare³⁴. Lejeritatea fiscală, secretul bancar și o bună rețea de comunicații, împreună cu stabilitatea politică, sunt elementele-cheie ale paradisurilor fiscale.

b) Tipuri de paradisuri fiscale

Nu este posibilă o clasificare completă a tuturor tipurilor de paradisuri fiscale, ca urmare a existenței unei game largi de țări care se înscriu în această categorie, și a trăsăturilor specifice fiecăreia dintre acestea. Se pot distinge șase tipuri de paradisuri fiscale³⁵, în funcție de trăsăturile lor dominante:

- țări care nu aplică niciun impozit asupra veniturilor sau plusvalorii capitalului; anglo-saxonii le denumesc "zero-heavens". Acestea sunt, spre exemplu: Bermudele, Bahreinul, insulele Cayman, Naum, Saint-Vicent, Turks și Caicos, Vanuatu și Monaco, pentru persoane fizice;
- țări care impozitează venitul sau beneficiul în funcție de teritorialitate: acestea nu percep impozite asupra beneficiilor obținute din operațiuni realizate în afara teritoriului, spre exemplu: Costa Rica, Hong Kong, Liberia, Malaezia, Panama, Filipine, Venezuela și Marea Britanie pentru societățile nerezidente;
- țări în care cota de impozitare este mică; cotele sunt de regulă fixe și comportă reduceri stabilite prin tratate fiscale. Aceste țări sunt: Liechtenstein, Elveția, Virginele Britanice, Antilele Olandeze, Jersey, Guemesey, Man, Irlanda;
- țări care oferă avantaje specifice societăților holding și societăților offshore, cum sunt: Luxemburg, Olanda, Singapore;
- țări care oferă exonerări fiscale industriilor create pentru dezvoltarea exporturilor. Aici cunoaștem, spre exemplu, Irlanda, pentru anumite tipuri de societăți, din ianuarie 1981.

Această împărțire este desigur arbitrară, iar o țară se poate înscrie în același timp în mai multe categorii.

Instrumentele de realizare a fraudei fiscale internaționale se rezumă, în special, la trei tipuri de societăți instalate în țările de refugiu: holdingurile, societățile de bază și societățile fictive.

Societățile holding instalate în țări ca Lichtenstein, Luxemburg, Elveția, Monaco, Hong Kong, Singapore, Bermude au funcțiuni multiple. Ele gestionează în același timp portofoliile de valori mobiliare pentru societățile de grup, obțin participării, procură sursele de finanțare, prin lansarea de împrumuturi internaționale, și încasează redevențe onorarii și comisioane. Centrele respective

---

34 Jean François Couvrat, Nicolas Pless – "La face cachée de l'économie mondiale", Hatier, Paris, 1988 ;

35 Paul Diaconu – „Cum fac bani contabilii? Evaziune fiscală. Paradisuri fiscale. Contabilitatea creativă.”, Editura Economică, București, 2004;

poartă denumirea și de "offshore financial centres" (centre, financiare de dincolo de țarm, graniță) și furnizează o bază pentru "offshore funds" (fondurile de dincolo de țarm, graniță).

O caracteristică principală a acestor paradisuri fiscale (tax haven) este că pot păstra secrete bancare și alte aspecte favorabile legate de condițiile legale acordate. Ele sunt stabilite în teritorii restrânse, situate de preferință într-o zonă cu monedă puternică, stabile politic, dotate cu o rețea densă de instituții bancare, protecție puternică a secretului bancar și ai afacerilor, ignorând controlul schimburilor și deservite de legături aeriene bune și de rețele moderne de telecomunicații asigurând legăturile cu țările dezvoltate, beneficiind bineînțeles de absența sau nivelul redus al impozitării veniturilor și beneficiilor și refuzul de a coopera cu fiscurile străine. Paradisul fiscal este, din această cauză și unul financiar propice spălării banilor proveniți din orice trafic.

Atractivitatea, în unele cazuri, a țărilor dezvoltate în comparație cu paradisurile fiscale clasice constă în atitudinea pe care primele îl au față de cele din urmă și care constă în rețeaua strânsă de convenții fiscale care reduc sau suprimă reținerile ce operează în mod normal când veniturile sunt transferate spre aceste țări și apoi sunt retrase. Capitalurile pot tranzita astfel, prin intermediul structurilor fiscale privilegiate ce le sunt oferite cu scutire de impozit, în timp ce paradisurile fiscale clasice adesea nu prezintă interes, deoarece capitalurile rămân imobilizate timp îndelungat. În acest sens, țări ca Belgia, Marea Britanie, Germania, Olanda, și Elveția rivalizează în blândețe fiscală, pentru a atrage pe teritoriul lor cartierele generale ale grupurilor multinaționale. În plus, țări ca Irlanda, Germania, Anglia, Franța acordă, în cadrul anumitor zone, scutiri și alte avantaje fiscale întreprinderilor industriale nou-implantate.

Utilitatea fiscală a acestor societăți-holding este evidentă. De exemplu, o societate dintr-o țară cu fiscalitate ridicată pentru veniturile din capital și care dorește să lanseze un împrumut obligatar, pentru a evita reținerea la sursă a impozitului asupra dobânzilor, obligațiunilor emise, creează o societate-holding în Lichtenstein. Obiectul acesteia este să emită titlurile de valoare respective. Suma astfel obținută în urma vânzării obligațiunilor este predată de societatea-holding la societatea din țara de origine, în schimbul unei dobânzi cel puțin egale cu rata dobânzii pentru obligațiunile emise. Dobânzile vărsate de societatea-holding deținătorilor de obligațiuni nu suportă nicio reținere, micșorând astfel costul finanțării pentru societatea inițială.

De regulă, emisiunile de obligațiuni din Europa se efectuează în Luxemburg, deoarece operațiunile în cauză nu sunt supuse unor impozite prea mari.

Societățile bază, "base companies", nu au activitate economică proprie. Ele sunt create, de asemenea, în țări cu o presiune fiscală redusă, servind pentru concentrarea și administrarea beneficiilor comerciale și financiare realizate în alte țări de către filialele și întreprinderile comerciale din grupul fondator. Altfel spus, ele gestionează trezoreria grupului care le-a creat, dar în țările în care sunt stabilite, unde fiscalitatea este redusă.

Acest tip de societăți se întâlnesc, mai ales, în Elveția; unele cantoane nu impozitează veniturile provenite din surse străine primite de societățile care își au domiciliul aici, atunci când acestea sunt controlate de nerezidenți.

Societățile fictive sau "sham companies", spre deosebire de precedentele, au o existență materială mult mai neînsemnată. Acestea nu au baza (nu sunt instalate) în țările de refugiu, ci se rezumă, adesea, la o simplă „cutie de scrisori” efemeră pe lângă o bancă, un avocat sau un contabil.

Aceste societăți fictive au un scop dublu:

- fie să stabilească (fixeze) în țările de refugiu profiturile realizate cu ocazia anumitor operațiuni,
- fie să facă mai dificil controlul fiscal al contabilității diverselor întreprinderi din grup. Printre acestea se pot întâlni:
  - societățile de brevete, în numele cărora pot fi obținute brevete care sunt apoi concesionate sau cedate;
  - societățile auxiliare de servicii care facturează la un preț majorat serviciile în mod real furnizate sau pe cele fictive; este cazul, în special, al societăților privind studiul pieții sau societăților de publicitate;
  - trusturile, care sunt o formulă foarte utilizată în SUA.

Bibliografie

1. ALBU Liviu-Lucian, „Analiza interdependentelor dintre dezvoltarea durabilă a României și a țărilor membre UE în perioada postaderare”, Editura Expert, București, 2007;
2. AMAT O., BLAKE J., „Contabilidad creative”, Gestio, 2000, pag.14-15;
3. AUSTIN Lawrence, “The Underground Economy. A Strategic Scan of the Justice Environment”, Department of Justice, Canada, 1998;
4. BARNA Cristina, Dobrescu Emilian, Zorloiu Raluca, „Economie politică, teorie și aplicații”, Editura Expert, București, 2005;
5. BOGDAN Vasilie, „Statistica managerială”, Editura Omnia Unisast, Brașov;
6. CAGAN, Ph., “The demand for currency relative to the total money supply”, în Journal of Political Economy, nr. 66/3, 1958;
7. CIUMARA M., „Economie politică și interesul național”, Editura Expert, București, 1997;
8. CONSTANTINESCU N.N., „Reforma economică. În folosul cui?”, Editura Economică, București, 1994;
9. COUVRAT Jean François, PLESS Nicolas – „La face cachée de l'économie mondiale”, Hatier, Paris, 1988;
10. CROSS J., “The informal sector. Encyclopedia of Political Economy”, London, Routledge, 1998;
11. DIACONU Paul, „Cum fac bani contabilii? Evaziune fiscală. Paradisuri fiscale. Contabilitatea creativă”, Editura Economică, București, 2004
12. DIDIER Michel, „Economie: regulile jocului”, Editura Humanitas, București, 1994;
13. DILNOT A. & MORRIS C., “What do we know about the black economy in the United Kingdom?” Fiscal Studies, 2(March), 163-179, 1981;
14. DOBRESU Emilian, POSTOLACHE Tudorel, „Consemnări economice”, Editura Academiei Romane, București, 1990;
15. DOBROTĂ N., „Economie Politică”, Editura Economică, București, 1997;
16. DOBROTĂ N. (coordonator), „Dicționar de economie”, Editura Economică, București, 1999;
17. DROSU ȘAGUNA Dan, „Drept financiar și fiscal”, Editura All Beck, București 2003;

18. FERMAN, P., FERMAN, L., "The Structural Underpinning of the irregular Economy", *Poverty & Human Resources Abstracts* (8) 3-17, 1973;
19. FEIGE E., "How big is the irregular economy"; Cambridge University, 1989; Overseas holdings of US currency and the underground economy, *Exploring the Underground Economy*, Kalamazoo, 1996;
20. FELEAGĂ N., MALCIU D., „Politici contabile”, Editura Economică;
21. FROIS G. A. „Economie Politică”, Editura Humanitas, București, 1994, *Development Studies*, 6, 104-120, 1970;
22. GALBRAITH I.K. „Știința economică și interesul public” Editura Politică, București, 1982;
23. GILES D., "Measuring the Hidden Economy: Implications for Econometric Modelling", *Econometrics Working paper EWP 9809*, September 1998;
24. GUTMANN, P.M. , "The subterranean economy" *Financial Analysts Journal* 34, 26-27, 1977;
25. HEYNE, Paul „Modelul economic de gândire (Mersul economiei de piață liberă)”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1991;
26. IONETE Constantin, „Criza de sistem a economiei de comandă și etapa sa Explozivă”, Editura Expert, București, 1970;
27. IRIMIEA M., DINU N., „Inversarea trendului economiei subterane”, *Economistul*, nr. 223/26.02.2001;
28. IVĂNESCU Ion (coordonator) „Statistică”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980;
29. KEYNES J.M., "The General Theory of Employment, Interest and Money" (1936), „Teoria generală a ocupării forței de muncă, dobânzii și a banilor”, Editura Publică, București, traducere Haită Mădălina Corina;
30. MALTHUS T., "Essay on the Principle of Population" (1778) – „Eseu asupra principiului populației”, Editura Științifică, București, 1992, traducere Angheliescu Elena și Vasiliu Victor;
31. MĂNĂILĂ Adrian, „Comaniile offshore sau evaziunea fiscală legală”, Editura All Beck, București, 1999;
32. MCCROHAN, K., & SUGRUE, T., "Heterogeneity among barterers and vendors in the informal economy", *Journal of Economic Studies*, 28(6), 422-432, 2001;
33. MURGU N., ȘTEFĂNESCU P., ISĂRESCU M. – „Afaceri și căderi internaționale în lumea capitalului”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979;
34. NASER K., "Creative financial accounting: its nature and use", Prentice Hall, 1993, p. 59;
35. NISTORESCU G.P. „Economie politică - Macroeconomie”, Editura Omnia UNI S.A.S.T., Brașov, 2006;

36. OKUN M.A., "The Political Economy of Prosperity", Editura Brookings Institution, Washington, 1970;
37. POSTOLACHE, Tudorel, „Economia Românească în Secolul XX”, Editura Academiei Române, 1991;
38. SIMON, C. & WITTE, A., "The underground economy: Estimates of size, structure, and trends", in Joint Economic Committee, Government regulation: Achieving social and economic balance, (Vol. 5, pp. 70-120). Special Study on Economic Change, Washington, DC: U.S. Government Printing Office, 1980;
39. SPIRO P., "Taxes, Dificits and the Underground Economy in The Underground Economy, Global Evidence of its Size and Impact" (ed.: Owen Lippert and Michael Walker), The Fraser Institute Vancouver, 1997;
40. ȚIGĂNESCU E., Roman D., „Macroeconomie”, Editura ASE, București, 2002;
41. VĂCĂREL Iulian, „Politici economice și financiare”, Editura Economică, București, 1996;
42. WALRAS Leon "Elements of Pure Economics", traducere și adaptare de William Jaffe, Editura Allen and Unvim, 1954;
43. *** Anuar Statistic al României și statistici parțiale forța de muncă, INS, București, 2011, 2012;
44. *** Buletinul statistic lunar nr.2/2011, INS, București;
45. *** Raportul Agenției pentru Strategii Guvernamentale ale Guvernului României, 2011;
46. *** Revista Capital nr. 1/2010.